

Fredagen den
4 juni 1976

Fredagen den 4 juni

Kl. 19.30

*Fri- och rättigheter
i grundlag*

§ 1 Fri- och rättigheter i grundlag (forts.)

Fortsattes överläggningen om konstitutionsutskottets betänkande 1975/76:56.

Herr BOHMAN (m):

Herr talman! Det kändes besynnerligt, eller skall vi hellre säga trist, att före middagsuppehållet lyssna till statsminister Palme när han, för att citera honom själv, "med lugnt och stillsamt tonfall" bedömde de andra partierna.

I förrgår öste herr Palme formligen beröm över folkpartiet och gick upp i falsett när han gjorde ner oss andra två på den här sidan. I dag visste han inte hur bra centerpartiet var. De andra två partierna var urusla, reaktionära och ärkekonserverativa för att de vill skapa garantier för de individuella friheterna. Alla som har samma uppfattning som statsministern är vid varje tillfälle hedervärda, alla andra mindervärdiga. Varje försök att nyansera saknas.

Nu är inte herr Palme här, men jag hoppas att han lyssnar i något hörn i det här glashuset. Om jag fick råda herr Palme – och det är ju djärvt att våga sig på att ge råd åt en mäktig statsminister – skulle jag säga så här: Respektera också andras åsikter och uppfattningar! Försök att någon gång vara anspråkslös och ödmjuk då ni bedömer andra och diskutera i sak och inte alltid i affekt. Det finns anledning att säga det här just i dag, därför att en fri och öppen debatt och respekt för åsikter också hör till det demokratiska system som vi just nu diskuterar.

"Moderaterna har i det längsta bekämpat det demokratiska genombrottet", sade Olof Palme nu som så många gånger förut. Då statsministern inte kan komma åt dagens moderater, angriper han konsekvent gårdagens högermän. Och han går gärna tillbaka till dem som satt i början av det här seklet. Den här gången gick han för säkerhets skull tillbaka ända till 1809. Det finns anledning att påminna om att det trots allt var en högerregering som under Lindman 1907 genomförde allmän och lika rösträtt för män till andra kammaren, en rösträtt som byggde på det proportionella valsystemet. Både liberaler och socialdemokrater ville som bekant då ha majoritetsval. Men det här glömmar statsministern alltid bort när han talar om demokratins genombrott. Att statsministern borde känna till det, utgår jag ifrån.

Jag skall dock gärna erkänna att det säkerligen fanns högermän på den tiden som var rädda för den moderna demokratin och fruktade för

Fredagen den
4 juni 1976

*Fri- och rättigheter i
grundlag*

konsekvenserna av en demokratisering. De gjorde det bl. a. därför att det bland socialdemokraterna fanns starka revolutionära krafter som ville göra om vårt samhälle helt och hållet. I det konservativa parti vars majoritet den gången bestod av bönder – strängt taget skulle man lika gärna kunna angripa centerpartiet som moderata samlingspartiet för det förflutna med hänsyn till detta – var meningarna starkt delade i detta hänseende. Det var många konservativa som aktivt deltog i kampen för en fördjupad demokrati, för ett bättre folkstyre. Det var många som ställde sig bakom Verner von Heidenstams appell: Det är skam, det är fläck på Sveriges baner, att medborgarrätt heter pengar. – Sådant här hör också till bilden av det förflutna, om man nu skall återopa den i sådana här sammanhang.

Skall man ta statsministern på orden – och det bör man ju göra – var statsministerns argumentering i mycket stor utsträckning en plädering inte bara mot lagråd, mot kvalificerade majoriteter för frihetsinskränkningar, mot lagprövning utan faktiskt också mot hela begreppet grundlag som sådant.

Vad är grundlag om inte just en inskränkning av den tillfälliga majoritetens rätt att fatta vilka beslut som helst?

En grundlag är en ram utanför vilken folksuveräniteten inte får gå, dvs. ett uttryck för de villkor som måste gälla för det politiska spelet. Men av anförandet att döma – och jag går nu efter det – accepterar statsministern tydligen inga begränsningar. Han accepterar tydligen inte heller domstolarnas rätt att sätta grundlag före lag i de fall då dessa uppenbart strider mot varandra. Har herr Palme den uppfattningen, vilken han pläderar för – och den strider klart både mot vad regeringen själv har föreslagit i propositionen och mot vad utskottet sagt på den här punkten – urvattnas själva grundlagsinstitutet som sådant. Då har grundlagen upphört att vara grundlag.

Vi är – eller, rättare sagt, vi var – överens om lagprövningen i sak. Det som skiljer oss är att vi moderater vill ha lagprövningen uttryckligen inskriven i grundlagen. Men på den punkten har regeringen tvingats ge vika för de teoretiker inom LO som inte verkar vara villiga att acceptera grundlag över huvud taget. Skall man fortfarande döma av Olof Palmes uttalande för en stund sedan, har han nu anslutit sig till den här synen på grundlagen.

Då statsministern gick tillbaka till Montesquieu 1809 bekände han sig plötsligt till något slags rousseauansk demokratisyn – till en helt oinskränkt folkmakt, ett obegränsat majoritetsstyre.

Folket har i val sagt sitt. De valda har då, sade statsministern, obegränsad rätt att bestämma – detta var innebörden.

Men det kan ju hända en del saker sedan folket i val har sagt sitt. Nya stora problem kan dyka upp som djupt ingriper i den enskildes rättsområde, problem som folket faktiskt inte har tagit ställning till och varken direkt eller indirekt bemyndigat regering och riksdag att lösa. Vad är det då för fel att ge folket möjlighet att ta ställning innan de

nya ingreppen vidtas?

Detta är tvärtom att respektera folkmakten och att samtidigt – det är det väsentliga – garantera att lagfästa rättigheter inte sätts ur kraft genom ett vanligt beslut. Kan man inte gå så långt – det går inte alltid av tidsskäl – utgör den kvalificerade majoriteten som vi talar för i varje fall en viss icke oväsentlig garanti mot missbruk.

Och – det vill jag slå fast – propositionen ger inte opinionsrättigheterna ett grundlagsskydd, utan bara ett skenbart skydd. Det är mera fråga om en allmän åsiktsförklaring, en deklaration. Inga fasta och starka garantier, och det har föranlett oss och folkpartiet att kräva minoritetsskydd.

Statsministern talade länge om att minoritetsskyddet sätter parlamentarismen ur spel. Men det kan inte vara riktigt. Det kan inte statsministern mena. Det kan inte bli tal om att en regering som har riksdagens förtroende skulle gå därför att den inte har nått upp till fem sjättedels majoritet i en grundlagsfråga.

Får jag sedan, herr talman, sluta med att ställa några frågor till statsministern. I varje fall skulle jag vara tacksam om herr Palme på den första frågan kunde ge ett kort och rakt svar. Det går att svara rakt och kort på den frågan. Jag vill ha ett rent principiellt svar.

Tycker statsminister Palme att kollektivanslutning av enskilda människor till ett politiskt parti står i överensstämmelse med demokratins grundsatser om fri politisk åsiktsbildning, valhemlighet och envars rätt att själv bestämma vilket politiskt parti han vill tillhöra eller stödja? Tycker statsministern det? Kan herr statsministern ge ett rent principiellt svar på den frågan? Jag vill ha ett ja eller nej, det räcker en bit i varje fall.

Jag läste häromdagen om en löntagare i Södertälje som plötsligt upptäckte att han blivit kollektivansluten till det socialdemokratiska partiet. Han gick till fackföreningen för att få en reservationsblankett och fackföreningen sade då att den inte hade några sådana. Hur skall jag då bära mig åt? sade han. Svar: Du får fara in till förbundet i Stockholm och begära en blankett. Han kostade på sig en resa in till Stockholm – det är inte så höga kostnader med 70-kortet. Han sökte upp förbunds-expeditionen för att få tag i den här blanketten, men expeditionen var stängd. Sedan kom han tillbaka dagen efter och så småningom lyckades man leta upp en blankett åt honom att fylla i för att därmed tala om att han inte ville vara med i det socialdemokratiska partiet.

Detta föranleder följande frågor: Vet statsminister Palme om sådana här reservanter brukar registreras i fackförbundet? Hur sker registreringen i så fall? Finns det ett centralt register för dessa reservationer? Är i så fall detta register upplagt på data? Om det inte är fallet, är statsministern då beredd att garantera att så inte blir fallet? Åsiktsregistrering vill vi ju inte ha i vårt land.

Nr 150

Fredagen den
4 juni 1976

*Fri- och rättigheter i
grundlag*

Fredagen den
4 juni 1976

*Fri- och rättigheter i
grundlag*

Herr AHLMARK (fp):

Herr talman! Först ett par ord till Thorbjörn Fälldin. Vi har två invändningar mot centerens förslag. Den ena är att samma riksdagsmän skulle besluta om inskränkningar av centrala fri- och rättigheter både första och andra gången. Här handlar det inte om huruvida man själv är beredd att ändra mening. Det är i och för sig väldigt bra om man kan göra det. Man kan ofta själv vara av samma mening som majoriteten, men väljarna har en annan mening. De får då icke någon chans att säga sitt om det inte blir val emellan besluten. Vid två läsningar med sex månader emellan är det samma riksdagsmän som beslutar såväl första som andra gången – om inte första läsningen råkar komma före ett val. I så fall får väljarna säga sitt först.

Vår andra invändning är frågan: Vem avgör om en lag inskränker frihet som står nämnd i grundlagen? Centerpartiet har valt lösningen att kammaren själv skall göra det. Alltså kan en majoritet, med en röst, först rösta igenom att det inte är en inskränkning och sedan göra inskränkningen.

Till detta säger Thorbjörn Fälldin – han är självklart helt ärlig, det ifrågasätter jag inte ett ögonblick – att så är det inte. Det sker automatiskt två läsningar. Det kan inte bli någon strid om detta, menar han.

Men jag har gått till centerens motion, nr 2554, och där står faktiskt på följande sätt – jag måste citera för att visa att ni själva medgett att det här kan bli problem:

”Man kan också överväga en regel för det fall olika meningar uppkommer om ett lagförslag faller under de aktuella reglerna eller inte.” – Ni har själva kursiverat en del av denna mening. – ”Inte heller en sådan regel torde emellertid vara nödvändig, särskilt med tanke på den obligatoriska lagrådsgranskningen. Avgörandet av procedurfrågan bör kunna träffas enligt vanliga principer av talmannen, kammaren och vederbörande utskott.”

Man har i centerpartiet själv hederligt uppgivit i sin motion hur man gör när olika meningar föreligger om en viss lag innebär en begränsning av de fri- och rättigheter som finns i grundlag. Då kommer man fram till att kammaren skall avgöra det. Och det är just den svagheten i konstruktionen jag har kritiserat.

Sedan vill jag vända mig till statsministern. Det har varit tre faser i debatten i dag. Fas I var när Hilding Johansson sade att folkpartiets linje ”strider mot demokratin”. Folkpartiet lägger fram detta förslag för att man vill hindra reformarbetet, sade han. Lennart Geijer var inne på tanken att detta skulle vara något slags ”minoritetsdiktatur”. Det var fas I i debatten.

Men den gick snabbt över – det tog bara några timmar. I fas II kom Lennart Geijer upp och sade att folkpartiet hade utomordentliga avsikter. Det var bara tekniska skillnader. Vi är överens om målet, men det skiljer litet i metoderna. Det var en oerhört mild justitieminister som knappast försökte försvara sina förlöpningar från tidigare inlägg.

Fas III inleddes när statsministern gick upp i talarstolen. Han sade att folkpartiet fått ett återfall i gammal konservatism, folkpartiet sviker sina traditioner, folkpartiet har bytt sida osv. Det är uppenbart ingen som helst samordning inom regeringen. Man vinglar mellan olika synsätt. Man provar vilken agitationslinje som passar bäst för tillfället, använder den och ser hur det går.

Statsministern säger att domstolarna inte i efterhand skall sätta sig över vad riksdagen beslutat. Det är uppenbart att statsministern inte följt debatten i dag. Vi har redan diskuterat det här. I själva verket leder regeringens linjer till mer makt för domstolarna och ger dem, för att använda statsministerns egna ord i Folkets hus-talet, rollen att överpröva vad folkets representanter har beslutat.

Vårt förslag innebär att man ställer stora krav på riksdagens prövning av lagar som inskränker friheten. Vi lägger våra spärar mot otillbörliga inskränkningar i de friheter som grundlagen stadgar hos riksdagen, i folkets prövning i val. Det ger långtgående garantier för att de lagar som beslutas inte strider mot grundlag. Regeringens förslag däremot innebär att regeringsformen stadgar en mängd viktiga fri- och rättigheter, och sedan överlåter man väsentligen åt domstolarna att pröva hur de lagar som riksdagen beslutar med enkel majoritet och utan särskilda krav förhåller sig till grundlagens ord. Det öppnar långt fler möjligheter än vårt förslag att ge domstolar makt.

Låt oss se på det skydd regeringen har byggt upp. Jag kan ta en formulering: Man får bara göra inskränkningar för att "tillgodose ändamål som är godtagbart i ett demokratiskt samhälle". Vad är det, i ett kritiskt läge? Man får bara göra inskränkningar som inte är "ett hot mot den fria åsiktsbildningen". Är det klartext? Man får göra inskränkningar om det är viktigt för "rikets säkerhet". Typisk kautschukparagraf! "Allmän ordning och säkerhet!" – Det vimlar av snömosformuleringar av det här slaget. Det är regeringens skydd.

Man kan tolka de här formuleringarna oerhört olika. Det finns alltså risk för att det blir lagprövning i efterhand mycket oftare med regeringens förslag än med vårt. Med vårt förslag låter man inte spärren bestå i tolkning av suddiga paragrafer utan den ligger i en särskild procedur – antingen två beslut med mellanliggande val eller, om det är brådska, beslut med fem sjättedels majoritet.

Sedan säger statsministern att folkpartiets motion beskriver läget på ett katastrofalt felaktigt sätt. Inte alls! Låt oss se på yttrande- och informationsfriheten: En lag som för några är ett hot mot "den fria åsiktsbildningen" – som det heter i lagtexten – kan andra komma att godta därför att den fria åsiktsbildningen kan påstås garanteras på andra sätt genom tryckfriheten, som har sin egen grundlag. Därmed kan man i realiteten upphäva yttrandefriheten just därför att man säger att tryckfriheten ändå är garanten för åsiktsbildningen.

Man kan göra en allvarlig inskränkning i friheterna genom att formellt motivera den med hänsyn till allmän ordning och säkerhet. I situationer

som vi inte kan förutse kan man komma att göra betänkliga ingrepp i demokratins friheter genom att säga att "särskildt viktiga skäl" föranleder det. – Det här är ändå bara exempel på de grunder på vilka yttrande- och informationsfriheten kan inskränkas.

Är det här ett skydd, verkligen? Hur kommer sådana ord att verka i ett kritiskt läge, om det blir ett hårt tryck från en främmande makt, då Sverige är i ett krisläge? Hur kommer de här svaga formuleringarna att skydda våra friheter då? Om det blir en ekonomisk kris, stor social oro, hur kommer då de här formuleringarna att verka? Om det blir ett antal terroraktioner som skapar upphetsning, ett opinionsläge som trycker på, som kräver inskränkningar av vissa friheter för att man skall "ta itu med" dem som begår brott osv. – vad är det då för trygghet regeringens paragrafer ger oss?

Det här är den avgörande frågan. Justitieministern har visserligen sagt att det bara är "en liten grupp rättigheter" som folkpartiet tar upp. Men det är yttrandefriheten, informationsfriheten, skyddet för vad man skriver i brev, säger i telefon, mötesfriheten, demonstrationsfriheten, föreningsfriheten. "En liten grupp rättigheter", säger Lennart Geijer.

Olof Palme var inne på att vi skulle ha lagt fram ett förslag som leder till "procedurdebatter som hindrar sociala reformer". Nej, så är det inte! Inskränkningar i de andliga friheterna kan vara avgörande för vår demokrati.

Då hänvisar ni till tystnadsplikten. Problemet kring tystnadsplikten löses genom den tystnadspliktslag som skall beslutas av riksdagen i höst. Självfallet hade man kunnat besluta om den nya arbetsrätten med enkel majoritet också med folkpartiets grundlag. Vi får en ny tystnadspliktslag i höst. Den klarar de behov av tystnadsplikt vi i dag kan se. I förslaget från tystnadspliktskommittén sägs det, att det är fullt klart att tystnadsplikt på den enskilda arbetsmarknaden kan föreskrivas genom avtal, exempelvis kollektivavtal. Det är också den lösning som man har valt i den nya arbetsrättslagen. Och när det gäller offentliga funktionärs tystnadsplikt innebär de nya arbetsrättslagarna ingen avgörande förändring.

Men sedan kommer det avsnitt som gjorde statsministern en smula agiterad, nämligen det där han sade att folkpartiet i fri- och rättighetsfrågorna bedriver en "ytterkantspolitik". Jag vill på ett sätt ge statsministern rätt: liberalismen har alltid varit särskilt pådrivande när det gäller att skydda friheten i Sverige.

Så var det på 1800-talet och kring sekelskiftet. Då gällde det kampen mot konventikelplakatet, kampen för föreningsrätten, kampen mot presscensuren och mycket annat – i regel i samverkan med arbetarrörelsen.

Så var det under andra världskriget. Folkpartiets riksdagsgrupp var i början av 1940-talet den enda riksdagsgruppen där en majoritet röstade mot den censurlag, som samlingsregeringen föreslog och fick igenom i riksdagen.

Så har det också varit under de senaste åren. Vi har i många år arbetat

för att skydda friheterna utöver tryckfriheten, som redan har sin egen grundlag. Det har alltid i dessa situationer hetat: Folkpartiet är extremt, liberalerna går för långt, folkpartiet förstår inte behovet av inskränkningar av friheterna. Ytterkantspolitik kallar Olof Palme det i dag. I själva verket beskriver han då bara liberalismens pådrivande roll och förpliktelser när det gäller skyddet av friheten.

Vad var Karl Staaffs lidelse? Jo, det var att *folket* skulle bestämma i eget hus, att andra inte skulle sätta sig över folkviljan. Om väljarna sagt en sak skall man inte hindra väljarnas utslag att bli avgörande för regeringsbildningen.

Striden om enkammararen, vad gällde den? Jo, att ge *folket* rätt att utse hela riksdagen i direkta val. Ingen första kammare med en gammal opinion skulle förhindra ett regeringsskifte, som väljarna velat ha.

Striden om fri- och rättigheterna, vad gäller den? Jo, när lagar som inskränker fri- och rättigheter beslutas skall *folket* först få säga sitt i ett val. Sådana lagar skall inte kunna beslutas över en natt med en rösts övervikt. Sådana lagar skall man inte kunna förhindra med hjälp av en minoritet. Man skall kunna låta folket ta ställning till dem i val och ge tid för debatt och väljarnas avgörande.

Det är samma linje varje gång inom den liberala rörelsen i kampen om den allmänna rösträtten, enkammarstriden och nu debatten om fri- och rättigheterna: det är folket som bör avgöra i val.

Det är fråga om ett återfall i en konservativ syn, säger statsministern. Folkpartiet har "bytt sida" – han orerar våldeliga om detta.

Vi har en tryckfrihetsförordning. Det är en grundlag som skyddar den frihet som man betraktar som den mest avgörande, tryckfriheten. Inte ett ord i tryckfrihetsförordningen kan ändras ens om alla riksdagsmän skulle vilja det. Först måste man ha ett riksdagsval. Är tryckfrihetsförordningen ett återfall i konservatism, eftersom man först måste ha ett val innan man gör en förändring?

Låt mig citera ur direktiven till fri- och rättighetsutredningen, vilka skrivits av Olof Palmes egen regering: "Om man vill ge fri- och rättigheterna ett starkare skydd ---. Närmast till hands kan synas ligga att man uppställer ett krav på en särskild procedur vid stiftandet av lagar som inskränker i grundlagen angivna fri- och rättigheter. En möjlighet är då att kräva beslut i den ordning som gäller för grundlagsändring. En annan möjlighet, som har förespråkats i olika sammanhang och också under den senaste riksdagsbehandlingen, är att uppställa krav på beslut med kvalificerad riksdagsmajoritet."

Är regeringens egna direktiv ett återfall i konservatism? Bytte regeringen sida när ni utfärdade dessa direktiv?

Jag kommer så till statsministerns glansnummer: folkpartiet går ihop med moderaterna. Jag kom att tänka på striden om enkammararen. Folkpartiet inledde den striden i början av 1950-talet med ett beslut på ett landsmöte. Vi drev vår linje flera år ensamma. Det första parti som stödde oss i kravet på att riksdagen skulle bestå av en kammare, utsedd

i direkta val vid ett tillfälle, var dåvarande högern under Gunnar Heckscher i början av 1960-talet. Skulle vi ha bytt sida när vi fick stöd av den dåvarande högern? Skulle vi ha övergivit enkammarkravet när högerpartiet ställde sig bakom den reformen?

Strax därefter kom också centern. Sist och längst senare kom socialdemokraterna, som tvingades gå med på enkammarreformen som en följd av 1966 års valnederlag för socialdemokratin. Är det avgörande vilket annat parti som stöder en när man har rätt?

I förrgår diskuterade vi arbetsrätten här. Vi skulle sprida makt och ansvar och medbestämmande till tusentals arbetare och tjänstemän i vårt samhälle. Vi kom då att ligga nära socialdemokratin. Skulle vi då ha sagt om arbetsrätten: "Nej, det här går inte – det måste ju vara socialism, eftersom socialdemokraterna tycker så här om arbetsrätten!"? Vi bedömer självfallet frågorna i sak och efter vår idésyn. Vi byter inte övertygelse i fri- och rättighetsfrågor därför att vi i den frågan får stöd av moderaterna. Och vi byter inte sida när det gäller arbetsrätten därför att vi i den frågan ligger nära socialdemokraterna. Vi tar ställning utifrån *vår* liberala uppfattning.

Tvåkammarstriden tog statsministern själv upp. Det var modigt gjort. Han var ju en av dem som år efter år mest aktivt förhållade den reformen. Jag minns från våra debatter – år 1964 hade vi en debatt om enkammarreformen i TV; och vi hade en annan debatt ute på ett möte – hur Palme slingrade sig undan besked om varför socialdemokratin sade nej till en reform som skulle ge människorna rätt att vid en och samma tidpunkt utse hela riksdagen i direkta val.

Vi sade vid den tiden: Det är inte bra i en vital demokrati att man vill hindra medborgarna att i direkta val utse hela riksdagen. Och då kom samma gamla indignation som nu från socialdemokraterna: Vår demokrati har klarat sig bra med två kamrar. Vårt folkstyre har vuxit upp med de indirekta valen till första kammaren. Folkpartiet insinuerar att *andra* inte är demokrater.

Och Ingvar Carlsson, vår nuvarande bostadsminister, presenterade förhålningsförslag efter förhålningsförslag: först var det blandkammare, där en bit av första kammaren skulle byggas in i något slags enkammarare. Och så var det tvåstegskammaren, där man skulle välja en liten bit av enkammararen först och sedan välja nästa bit av den efter ett par år. Vi brydde oss inte om överorden från er sida den gången. Folkpartiet fortsatte tålmodigt opinionsbildningen för en författningsförändring med en direktvald kammare, 15 år senare var reformen verklighet.

Det kommer att gå likadant den här gången. Ni talar nu om att vi vill införa diktatur, och ni påstår liksom förut att vi insinuerar. Men nu, liksom i striden för enkammarssystemet, gäller det att fördjupa frihet och folkstyre. Nu, liksom då, fullföljer vi det arbetet.

Till slut en fråga, där statsministern nu äntligen måste ge besked på riksdagens sista dag.

Det har gjorts en undersökning som presenterats i ett stort tal i dag

av professor Leif Lewin, vari han visar att två tredjedelar av LO:s medlemmar är emot kollektivanslutningen till det socialdemokratiska partiet. Också majoriteten av sektions- och avdelningsledare vänder sig mot kollektivanslutningen. Enligt professor Lewin är det bara människor på central nivå som är för anslutningen. Han bekräftar att den dominerande delen av LO:s egna medlemmar vill förena facklig solidaritet med politisk frihet genom att avskaffa kollektivanslutningen.

Statsministern måste ändå förstå hur det känns för mångåriga medlemmar av vårt parti – såsom i fallet i Umeå – som i brev från den socialdemokratiska arbetarkommunen kallas "partivän" och får erbjudande om att bli socialdemokratiskt arbetsplatsombud. Jag citerar ur brevet: "Om Du mot våra förhoppningar inte skulle ställa upp som arbetsplatsombud vill vi att Du skickar in bifogade svarstalong senast den 25 februari 1976. I annat fall registrerar vi Dig som arbetsplatsombud." Det anses självklart att man skall ställa upp för det socialdemokratiska partiet därför att man ingår i en viss fackförening.

Vi vet från debatten om kollektivanslutning mycket väl att det finns ett nära samband mellan LO och socialdemokratin. Vi vet att socialdemokratin stöds ekonomiskt av många fackförbund. Det är inte alls det vi vänder oss emot, utan riksdagens kritik gäller att socialdemokraterna värvar medlemmar kollektivt. Den fackliga solidariteten måste förenas med den politiska friheten!

I månader har Olof Palme vägrat att svara på frågor om kollektivanslutningen. Nu är det dags för besked! Jag vill ställa de frågorna och hoppas att Palme verkligen nu vill ge oss ett svar, eftersom det är viktiga frågor:

Vad är det för fel på tanken att individen själv bestämmer om han eller hon vill gå in i ett politiskt parti, och i så fall i vilket?

Hur ser Olof Palme på de konkreta exempel på hur kollektivanslutningen fungerar i praktiken som har dragits fram i den här debatten, där man ibland med knappa majoriteter i klump föser in mångdubbelt fler människor i ett politiskt parti? Vad tänker statsminister Palme göra för att se till att riksdagens uttalanden om kollektivanslutningen respekteras? Och vad tänker partiordföranden Palme göra för att avskaffa kollektivanslutningen?

Jag upprepar: Folkpartiet kommer inte att mattas i sin kritik mot kollektivanslutningen därför att socialdemokraterna bara undviker att svara på frågorna kring den. Vi skall fortsätta att bekämpa kollektivanslutning så länge något politiskt parti i Sverige fortsätter med denna ovärdiga form av medlemsvärning. Det är också en del av försvaret för fri- och rättigheterna.

Herr BERNDTSON (vpk):

Herr talman! I ett tidigare anförande frågade jag företrädarna för de andra partierna varför de inte är intresserade av grundlagsskyddade demokratiska rättigheter för de arbetande på arbetsplatserna. Jag har inte

Fredagen den
4 juni 1976

*Fri- och rättigheter i
grundlag*

fått något svar på den frågan, och det skulle vara intressant att höra statsministerns mening på den punkten.

Att de borgerliga partierna inte har något intresse av grundlagsfästa rättigheter för de arbetande på arbetsplatserna är jag på det klara med. Man kan säga att frågan om demokratiska rättigheter på arbetsplatserna och inflytande över ekonomin utgör en naturlig skiljelinje mellan de borgerliga och arbetarrörelsen – en skiljelinje mellan borgerligt och socialistiskt synsätt.

Det är mycket intressant att samtidigt som de borgerliga söker framställa sig som de mest demokratiska slår de vakt om fåtalsväldet. Så mycket angelägnare är det då att arbetarrörelsen flyttar fram sina positioner. Men det verkar som om socialdemokratin har fastnat i den borgerliga ideologins ståndpunkter när det gäller rättigheterna inom arbetslivet. Man är inte beredd att ta den nödvändiga striden för att bryta fåtalsväldet.

Anser herr Palme exempelvis att det är riktigt att medverka till grundlagsskydd för arbetsgivarnas lockouträtt? Måste inte huvuduppgiften i stället vara att minska det övertag som arbetsgivarna i kraft av sitt ägande redan har?

För vpk har det varit naturligt att det ekonomiska livet inte skall stå utanför demokratin. I syfte att vidga demokratin har vi därför krävt demokratiska rättigheter för de arbetande på arbetsplatserna, strejkrätt men inte grundlagsskydd för lockouträtt, inget grundlagsskydd för den kapitalistiska äganderätten och de orättvisor som den medför. Vi menar att enbart mot staten riktat grundlagsskydd för fri- och rättigheter blir ofullständigt ur demokratisk synvinkel. Man kan inte bortse från de flagranta övergrepp mot demokratin som den privata äganderätten till produktionsmedlen medför. Majoriteten av befolkningen kommer under en stor del av dygnet, under sin arbetstid, att stå under kapitalets godtycke och makt utan betydelsefulla demokratiska rättigheter.

Så länge de borgerliga partierna slår vakt om fåtalsväldet blir deras debatt om vidgade fri- och rättigheter något av en skendebatt. Detta bör man ha klart för sig när representanter för dessa partier framträder som demokratis självutnämnda företrädare. Det är därför viktigt att utforma målsättningsstadgan i grundlagen så, att den klart uttrycker folkets demokratiska rättigheter. Det är därför viktigt att arbetarnas rättigheter skrivs in i grundlagen. Det är viktigt att grundlagen blir ett stöd för arbetarnas kamp för vidgade rättigheter.

Statsministern gjorde i sitt anförande en återblick på utvecklingen av de medborgerliga fri- och rättigheterna här i landet. Till denna bör tilläggas att den kampen fick föras under mycket hårt motstånd från de privilegierade i samhället. Det som var vidgade rättigheter för de breda lagren i samhället upplevdes som inskränkningar av rättigheterna av dem som hade makten. Där gällde den allmänna rösträtten, förenings- och mötesrätten och andra rättigheter.

Frågan är då om situationen är i grunden annorlunda nu. Är det inte

fortfarande så att det finns grupper som har privilegier i förhållande till det arbetande folket och att dessa grupper vill slå vakt om sina privilegier? Det är därför som frågan om rättigheterna på arbetsplatserna kommer i förgrunden.

På arbetsplatserna råder alltjämt fåtalsvälde, innebärande begränsade rättigheter för dem som arbetar. Enligt vpk:s mening är det helt nödvändigt att angripa fåtalsväldet för att uppnå verklig demokrati. Den uppgiften löstes inte med den nya grundlagen 1973, och den löses inte med de nu föreslagna ändringarna i grundlagen. Den uppgiften kvarstår att lösa. I det avseendet tror jag inte att aktiviteten blir särskilt stor från de borgerliga partierna, och tyvärr vill uppenbarligen inte heller regeringen ta avgörande steg i den riktningen. Vänsterpartiet kommunisterna ser däremot denna uppgift som viktig i kampen för vidgade demokratiska fri- och rättigheter.

Herr talman! Efter att ha hört flera mycket engagerade anföranden av herr Ahlmark om demokratin, utan att höra något om de för löntagarna så avgörande demokratiska frågor som arbetslivet innebär, eller om ansvaret för rättighetsinskränkande åtgärder som har förekommit i vårt land – exempelvis transportförbudet – vill jag med Shakespeare säga: Den damen betyder för mycket.

Herr statsministern PALME:

Herr talman! Efter den här förnyade omgången skall jag beröra några av de ting som här togs upp.

En gång i tiden uteslöts det norska arbeiderpartiet ur Komintern, i hög grad därför att man vägrade att avskaffa kollektivanslutningen. Och varför? Jo, för Lenin var ju kollektivanslutningen någonting orimligt. Partiet skulle vara ett elitens parti, proletariatets avantgarde. Dit kunde inte alla medlemmar i en fackförening beredas tillträde. Det norska arbeiderpartiet vek sig icke på den punkten. Varför? Därför att man sade: Vi är ett folkligt massparti, och den enskilde fackföreningsmedlemmen skall ha möjlighet att öva inflytande på vårt partis politik. Kollektivanslutningen är ett uttryck för detta.

Det ligger mycket av historia men också av syn på en folkrörelse i denna berättelse. Det gäller en motsättning man alltid har haft: arbetare och tjänstemän är med och arbetar ihop pengar, produktion, vinster i företagen. Ägarna i många av dessa företag bestämmer sedan att miljontals kronor skall gå direkt till den borgerliga valrörelsen i olika former, mest till moderaterna. Ingen frågar de anställda vart pengarna skall gå – eller om de skall anslås. Det smusslas alldeles förfärligt med dem.

I många fackföreningar bestämmer sig de anställda i stället för att stödja det socialdemokratiska partiet. En del ger anslag – det är de flesta. Andra beslutar att gå in i partiet och därmed tillförsäkra sina medlemmar full möjlighet att öva inflytande på partiets politik. Det är så vi alltid har sett det. Vi redovisar – och det är skillnaden – öppet stödet från fackföreningsrörelsen och de fackliga medlemmarnas medlemskap i vårt

parti. Att de stöder partiet är ingenting som vi skymmer undan och skäms för, utan det är vi stolta över.

Vi vill att de fackliga medlemmarna skall arbeta aktivt med politisk verksamhet i vårt parti, och det är tusentals fackliga medlemmar som gjort det så länge arbetarrörelsen existerat i vårt land. Vi hävdar att så länge fackföreningarna vill stödja partiet skall de också ha rätt till inflytande i partiet. Det är de fackliga medlemmarnas och de lokala fackliga organisationernas ensak att bestämma om de vill ha det inflytandet. Det är inte en fråga, enligt vår mening, för Sveriges riksdag att bestämma vad fackföreningarna i vårt land får tycka och inte tycka eller vad de får göra eller inte göra. Det skall de själva bestämma.

Det ligger ett förslag här om lagstiftning mot detta samband mellan den fackliga och den politiska rörelsen. Vi är laglydiga. Genomförs en lag som förbjuder denna samverkan, så kommer vi självfallet att respektera den. Men vi kommer samtidigt att säga att detta innebär en upprörande kränkning av föreningsrätten, och vi kommer att kämpa för att den lagen upphävs.

Winston Churchill och den konservativa regeringen i England genomförde en sådan lag, om jag minns rätt. Reaktionen blev så våldsam att lagen försvann efter ett eller två år.

Ifall nu – med hänsyn till den ideologiska bakgrunden – kapitalister och kommunister kan förenas om allmänna uttalanden, så ser jag det så att säga rent klassmässigt-ideologiskt som naturligt. Men det är ingenting som kan påverka vare sig fackföreningsrörelsen eller vårt parti. Vi sköter våra angelägenheter.

Till de övriga frågorna!

Herr Bohman talade länge om högerpartiets och moderaternas ärorika historia i vad gäller demokratin. Han skulle ha behövt hålla på mycket längre, för det vet man ju att högern varit mot den politiska demokratin. Jag skall inte spilla ord på det, men det var ju herr Bohman som gjorde det historiska anslaget i dag genom att hänvisa till en motion från 1938 av herrar Domö och Bagge. Den motionen hindrade ju inte att högerpartiet och dess ledare tre år senare drev kravet på ett förbud mot ett politiskt parti i Sverige. Jag har väl alltid befunnit mig i debatt med det svenska kommunistpartiet, men jag skulle aldrig drömma om att införa ett förbud mot Sveriges kommunistiska parti eller vänsterpartiet kommunisterna – det gäller bådadera – att öppet verka i ett demokratiskt Sverige.

Jag menar: Man skall vara litet försiktig med historien, för det var bara ett par år mellan de här fina parollerna och den verklighet som den svenska högern företrädde.

Så till herr Ahlmark, som använt middagspausen för att hetsa upp sig i den här frågan.

Lennart Geijer är inte i kammaren längre, men efter alla slagord som herr Ahlmark hade överöst honom med sade han: Vi tror inte att folkpartiet vill missbruka inskränkningarna eller den kvalificerade majori-

teten. men vi hörde att moderaterna vill det. Jag tittade i utskrifterna vad det var Lennart Geijer hade sagt, och det var alltså att han trodde att folkpartiet hade en god vilja. Och detta gör herr Ahlmark till ett generellt uttalande, att folkpartiet till alla delar hade en god vilja – varpå herr Ahlmark i 20 minuter fortsatte att säga att vi i alla delar hade ond vilja. Det är att missbruka Lennart Geijer!

Sedan är det så att ni anser att lagrådet skall kunna fatta bindande beslut när det gäller vad riksdagen skall tycka. Lagrådet kommer i det här fallet att fungera som en domstol. Men det har klokt nog centern inte gått på. Och det går vi inte på. Att man skall ha en sedvanerättslig teknisk möjlighet för domstolarna att pröva riksdagens beslut, så att vi inte får osammanhang i lagstiftningen, har vi alltid varit för. Och vi har alltid varit emot överprövning av politiska beslut. Förprövning av politiska beslut är den modell folkpartiet nu har. Det är tvärt emot vad liberalismen har stått för.

Jag sade inte att folkpartiet för ytterkantspolitik. Jag sade att folkpartiet för ytterkantsagitation. Det förekommer nämligen här i landet en agitation från ytterkantsgrupper, som vill ge sken av att den svenska demokratin är i fara och att det är något ruttet med demokratin. Jag sade att den agitationen är farlig och att folkpartiet bidrar till den. Och då nämnde jag vad som är och förblir katastrofen när folkpartiets motion inleds med orden att riksdagen kan över en natt upphäva de flesta fri- och rättigheter. Det är falskt! Men trots alla möjligheter som herr Ahlmark har haft hela dagen – han har ju talat här en stor del av dagen – har han ännu inte velat erkänna att det är ett sätt att felinformera allmänheten och bidra till denna ytterkantsagitation.

Här skall vi vara ense om att värna demokratin, och det gagnar icke den demokratin att sprida uppfattningen att riksdagen över en natt kan upphäva fri- och rättigheterna. Och lika fel är det att påstå att så kan ske med religionsfriheten och alla andra fri- och rättigheter.

Sedan tog herr Ahlmark upp tryckfrihetsförordningen, och då började han närma sig sakens kärna. Herr Fälldins idéer att man skall ha två läsningar har vi inte så mycket emot. Det har vi sagt. Det är bara det att justitieministern på rent tekniska grunder har visat att denna fråga måste utredas bättre. Det är den invändningen vi har haft. Men i samförståndets intresse och för att skapa breda majoriteter om grundlagen har vi i princip varit villiga att gå det förslaget till mötes.

Varför kan tryckfrihetsförordningen accepteras? Jo, därför att man där har lyckats att i detalj i lagstiftningen beskriva den rättigheten. Och vi har sagt – det sade jag redan 1970 – att kunde man på samma sätt i detalj beskriva de övriga fri- och rättigheterna, så var det en annan sak. För då visste man exakt vad det var fråga om att skydda. Men när det gäller allmänna formuleringar om rättigheter öppnar man just möjligheterna till missbruk genom att använda hänvisningar till en fri- och rättighet för att blockera ett reformarbete.

Jag läste, lustigt nog i Expressen, en artikel skriven av en statsvetare.

Han gav en rad exempel på vad denna femsjättedelsregel kan användas till. Han säger: "Med en kvalificerad beslutsordning skulle diverse konservativa minoriteter enkelt kunna förhindra att större eller mindre ekonomiska och sociala förändringar genomfördes. På så sätt skulle man indirekt skriva in en garanti i grundlagen för att social ojämlikhet och rådande klassförhållanden permanentas."

Det är precis detta som det är fråga om. Det är detta vi icke vill. Jag har sagt det förut och jag säger bestämt, att hade vi haft denna av folkpartiet föreslagna regel om kvalificerad majoritet skulle av en konservativ minoritet i denna kammare den ha använts till procedurdebatter om varenda större reform, därför att man alltid hade kunnat haka upp sig på att det är någon frihet eller rättighet här och där som är berörd. En konservativ minoritet hade i förrgård kunnat hindra arbetsrätten, den kunde ha hindrat liberaliseringen av kriminalvården och alla de fem sex andra reformer som Lennart Geijer tog som exempel. Och här har man från moderaternas sida klart sagt ut – man är försiktig när det gäller att konkretisera – att det är fråga om att använda detta för att garantera egendomsförhållandena i samhället. Det är alla egendomliga debatter, t. ex. den om att kvarlåtenskapsskatten stred mot grundlagen och sedan att Meidnerfonderna var mot grundlagen, även om det inte alls är säkert att vi får något förslag om sådana fonder. Det är typiskt att man inte skulle ta hänsyn till detta. Skulle vi ta ett vanligt majoritetsbeslut eller skulle vi ta detta mot grundlagen? Så kan man dra varenda reform, genomförd eller icke genomförd.

Det enda argument man har är krissituationen. Men vi är stolta över de människor som satt där och skötte landet under krisen, under 1930-talet, när nazismen bröt fram över Europa. Varför kom nazismen? Var det därför att man hade dåliga grundlagar? Eller var det därför att man inte kunde lösa de sociala problemen som fascismen bröt igenom? De här människorna som ledde landet ur krisen, Per Albin Hansson, Gustav Möller och Axel Bramstorp, klarade de uppgiften tack vare att vi hade goda grundlagar? Nej, de stod där därför att de förändrade samhället för att ge människorna arbete och bönderna goda levnadsvillkor. Det var så de värnade om demokratin. Visst var de trängda under krigets svåra år – ett förslag om en censurlag som aldrig genomfördes i praktiken framlades och några uniformsförbud och förbud mot militärkårer infördes. Men det var inte grundlagen som räddade dessa människor som stod pall då, vare sig det var Per Albin Hansson, Gösta Bagge, Gustaf Andersson i Rasjön eller Bramstorp, utan det var den djupa förankringen av en svensk neutralitetsvilja, en svensk försvarsvilja och en svensk vilja att värna om folkstyret. Ingen grundlag i världen hade kunnat hjälpa dem om förankring icke hade funnits. Här är det ju fel att utmåla krissituationen. Om man står inför det fruktansvärda beslutet över en natt att landet skall kastas ut i krig, då det gäller människors liv, är det inte grundlagen utan demokratis livsvillkor och landets överlevande man ser på.

När man icke kan precisera, som man har gjort i tryckfrihetsförordningen, är det bara att öppna dörren för den konservativa spärren mot reformer. Titta på länder med olika spärregler! Där är oändliga procedurdebatter – skall den här regeln användas här eller inte? Och så försöker man blockera och skjuta upp frågor. I land efter land är det så. Därför är jag emot införandet av en sådan regel här. Och jag säger att det är konservativ demokratisyn. Vad Karl Staaff och Nils Edén ville var att för folket öppna vägarna till inflytande utan spärrar.

Visst skall man ha en grundlag för de grundläggande spelreglerna – det är självfallet löjligt att påstå något annat. Och i en tryckfrihetsförordning kan vi göra lika bra regler för de enskilda rättigheterna. Där är det all right. Men i övrigt skall vi icke ha spärrar som kan hindra det levande folkliga reformarbetet. Det var ju det som på sin tid byggde upp en samverkan mellan socialdemokrati och liberalism. Kan inte herr Ahlmark trots alla sina angrepp – angreppen riktigt snubblade över varandra – inse detta enkla faktum?

År 1932 skedde en rockad – då försvann liberalismen ut mot höger och det blev folkliga partier som skyddade människornas ekonomiska och sociala villkor. Men nu anade man att en ny rockad i svensk politik var på väg – men i hela den agitation som herr Ahlmark bedriver ser jag hur tornet ånyo flyttas ut mot högerkanten.

Herr BOHMAN (m):

Herr talman! Jag ställde en viktig och rak principiell fråga till statsministern: Utgör inte kollektivanslutning av enskilda människor till politiska partier en kränkning av de demokratiska principerna? Då svarar statsministern å ena sidan att ett argument för bibehållen kollektivanslutning är att Stalin var emot kollektivanslutning och å andra sidan att fackföreningarna själva skall få bestämma vad de vill göra och vad de inte vill göra. En åtgärd från statsmakternas sida för att begränsa eller inskränka kollektivanslutningen skulle vara en kränkning av föreningsrätten. Jag gör gällande att kollektivanslutningen utgör en kränkning av demokratin. Här står alltså – om förbud mot kollektivanslutning verkligen skall kunna betraktas som en kränkning av föreningsrätten, som Olof Palme säger – två intressen mot varandra. Jag konstaterar att när dessa två intressen strider mot varandra, då anser statsministern att föreningsrätten är viktigare än demokratins principer. Jag har den rakt motsatta uppfattningen.

Jag ställde en del andra frågor till statsministern som jag inte fick något svar på. Registreras de människor som har reserverat sig mot kollektivanslutning? Det måste förmodligen göras i vederbörande fackförening eller fackförbund, men jag ställde ändå frågan. Och jag fortsatte: Samordnas sådana uppgifter centralt? Finns det något centralt register över människor som har reserverat sig mot kollektivanslutning? Äsiktsregistrering vill vi ju inte ha i det här landet.

Statsministern gjorde gällande att vi med våra spärregler, som det hette.

bl. a. syftade till att "garantera de nuvarande egendomsförhållandena". Vi skulle kunna använda sådana här garantiregler för att hindra att man genom ett Meidnerskt kollektivt löntagarssystem övertar äganderätten i företagen. Ja, det skulle man kanske kunna göra. Vi har föreslagit de här reglerna för att bl. a. hindra att egendom konfiskeras. Jag vill också fråga statsministern, om det är för mycket begärt att kräva nyval eller i varje fall fem sjättedels majoritet, om man t. ex. vill göra en så fullständig omprövning av vårt samhälle, som det skulle innebära att förverkliga ett LO-förslag att socialisera all mark i vårt land. Är det för mycket begärt att kräva en garanti mot förslag av den här typen?

Om vi på det sättet försöker garantera olika medborgerliga friheter, kallar statsministern detta för att sätta en "konservativ spärr mot alla reformer". Alltså, att vi begär uppskov eller fem sjättedels majoritet i sådana viktiga frågor skulle vara en "konservativ spärr mot alla reformer". När en sådan anklagelse förs fram, förutsätter detta också att statsministern har den uppfattningen, att riksdagsminoriteten skulle vara ute efter att missbruka sin ställning och vilja hindra förnuftiga reformer. Jag tycker att det sättet att argumentera ger uttryck för ett klart missstroende mot den folkvilja och den folkmening som statsministern i andra sammanhang nu på eftermiddagen talade så varmt för.

Herr AHLMARK (fp):

Herr talman! Det är klart man kan börja hänvisa till Lenin och Churchill i stället för att svara på frågor om kollektivanslutningen. Men det är ju inget svar. Vad vi som kritiserar menar, och det är en majoritet i riksdagen, är att varje människa skall själv bestämma om han eller hon vill gå in i ett politiskt parti, och i så fall i vilket.

Efter de historiska utflykterna började statsministern tala om fackförbundens bidrag till socialdemokratin. Det är en helt annan sak. Vad vi kritiserar är att det värvas medlemmar kollektivt.

Statsministern sade att det är fackföreningarna själva som skall besluta. Vår kritik och riksdagens kritik gäller socialdemokratin som accepterar denna metod för medlemsvärvning. Ungefär var tionde svensk är i dag kollektivt ansluten till socialdemokratin. Många vet inte ens om de anslutits som medlemmar. Många har inte möjlighet att vara med på de möten där besluten tas.

De fattas ofta på representantskap, och reservationsrätten förses ibland med praktiska hinder. Och det är i princip fel att ett kollektiv skall avgöra vilket parti en människa skall tillhöra. Jag beklagar att statsministern inte insett att det är en av de fri- och rättigheter som är viktiga att värna om.

Nu sade Olof Palme att han inte ens i ett kritiskt läge skulle vilja genomdriva förbud mot ett kommunistiskt parti. Jag håller helt med om detta. Därför är det viktigt att föreningsfriheten, för det är ju den som skyddar rätten att bilda politiskt parti, inte bara är inskriven i grundlagen utan också får ett skydd i grundlagen, så att man inte kan upphäva

den med enkel majoritet på utomordentligt kort tid. Om man skulle ta vår konstruktion, skulle det alltså fordras två beslut med ett mellanliggande val för att förbjuda ett politiskt parti.

Herr Palme talade om slagord. Och så har justitieministern farit omkring och sagt att folkpartiet vill införa "minoritetsdiktatur," när vi vill ge väljarna en chans att få säga sitt i ett kommande val, innan man inskränker de andliga fri- och rättigheterna. Tala om slagord!

Lagrådet skulle bli en "överprövning", sade statsministern. Ja, här måste man välja. Regeringens förslag med alla luddiga formuleringar innebär en väldig möjlighet för domstolsprövning i efterhand av en rad lagar, därför att det är svårt att tolka de olika formuleringarna. Vi bygger i stället på en procedur i själva beslutsformen inom riksdagen. Vi tror att det leder till mindre av överprövning i efterhand från domstolar och jurister.

"Över en natt" skulle vara fel – statsministern upprepar det. Men skyddet utgörs av allmänna formuleringar: "Tillgodose ändamål som är godtagbart i ett demokratiskt samhälle" – vad är det? "Får inte vara ett hot mot den fria åsiktsbildningen" – vad är det? "Rikets säkerhet" – det har tolkats på radikalt olika sätt i olika lägen. "Allmän ordning och säkerhet" – den klassiska kautschukparagrafen. Det är socialdemokratins trygghet.

Svaret om tryckfrihetsförordningen var intressant. Där medgav statsministern att om man exakt vet vad man skall skydda, då kan man skriva in det direkt i en grundlag. Men det blir svårt när det gäller rätt många ting som är svåra att beskriva, och då kan man inte ha det på det viset.

Nej, just det. Vi fann i fri- och rättighetsutredningen att det inte gick att skriva in alla inskränkningsgrunder i detalj. Därför fick man söka sig fram någon annan väg, nämligen med två beslut eller, om det är brådskande, med kvalificerat förfarande. Vad statsministern säger är ett stöd för den linje vi företräder.

Tystnadspliktslagen finns ju inte, säger statsministern. Jo, förslag finns och jag hoppas att vi antar det i höst – vi kunde ha gjort det i vår. Den klarar alla de problem som statsministern talar om, bara man lägger fram den som proposition. Vi får väl se vem som gör det. ^

Så var det till slut den rutinmässiga agitationen om att vi har en konservativ idésyn. När statsministern inte har ett dugg att komma med i sak, när allting är bara tomprat i största allmänhet i stället för svar på det vi har sagt, då säger Olof Palme att vi går till höger. Jag har försökt visa på kontinuiteten i vår författningssyn.

– Karl Staaff: folket skall bestämma.

Enkammarkravet: folket skall på en gång bestämma hela riksdagens sammansättning.

Om man inskränker fri- och rättigheterna: folket skall få en chans att bestämma genom att man drar frågan till val.

– Då är ju det avgörande: Skall vi överge denna konsekventa för-

fattningspolitik om vi kommer i sällskap med moderata samlingspartiet? Det skulle ju vara att låta moderata samlingspartiet bestämma vår egen politik.

I nästan tio år drev vi enkammarkravet. Inget annat parti stödde oss. Så kom Gunnar Heckscher och dåvarande högern och sade: Vi håller med om detta. Enkammarkravet är bra. Direkta val är bra. Att välja hela riksdagen på en gång är bra.

Skulle vi ha hoppat av enkammarkravet därför att högern var det första parti som anslöt sig? Skulle vi ha sagt oss att det nog måste vara fel med direkta val eftersom högern ville ha sådana? Är det kanske bäst med två kammare, eftersom högern nu går in för en kammare? Så kan man ju inte agera i politiken.

Vi kommer att fortsätta att driva fri- och rättigheterna också när vi kommer på samma linje som moderata samlingspartiet; sedan får Olof Palme påstå hur ofta han vill att detta är högervridning. Och vi kommer att försvara arbetsrätten också när det sker i samverkan med socialdemokratin; sedan får hur många moderattidningar som helst säga att det är vänstervridning. Vi tar ställning till sakfrågorna utifrån vår liberala idésyn.

Herr statsministern PALME:

Herr talman! Till herr Bohman vill jag bara säga att det har varit några dagar i riksdagen nu då man liksom haft spetsen riktad mot löntagarna och det fackligt-politiska samarbetet. Häromdagen var det i fråga om arbetsrätten, informationsplikten och tystnadsplikten och i dag på det område vi nu diskuterar. Vi tar det med lugn. Vi förblir värnet för demokratin.

Till herr Ahlmark skall jag bara säga två korta saker för att inte ytterligare förlänga debatten. I 14 § står det beträffande föreningsfriheten: "Föreningsfriheten får begränsas endast såvitt gäller sammanslutningar vilkas verksamhet är av militär eller liknande natur eller innebär förföljelse av folkgrupp av viss ras, med viss hudfärg eller av visst etniskt ursprung." Endast under sådana förhållanden får föreningsfriheten begränsas. Det exempel herr Ahlmark anförde måste vara inexakt.

Jag anklagar inte folkpartiet för att man råkar rösta i en sakfråga på samma sätt som moderata samlingspartiet. Det gör ni ofta, och det angriper vi er inte för. Det är snarare folkpartiet som, när vi någon gång i en överbudsfråga råkar komma på samma linje som moderata samlingspartiet, talar mycket om det.

Men det är en helt annan sak jag nu talar om. Det är ingen konsekvent författningspolitisk linje folkpartiet följer. Man kan finna en konsekvens mellan den Staaffska parlamentarismen och folkstyret i fråga om kravet på enkammar, där folket skall bestämma hela sammansättningen på samma dag, men där folkpartiet hoppar av och går i konservativ riktning – oavsett om man får stöd av moderata samlingspartiet eller ej – det är när man sätter spärrar för riksdagens, folkrepresentationens, suve-

ränitet att besluta om samhällsförändringar.

Herr Bohman var uppe och talade om mark, fonder och annat. Så arbetar inte vi. Vi lägger alltid inför valen fram vad vi tänker göra och inte göra. Men det beror inte på grundlagen.

Kravet på kvalificerad majoritet skulle alldeles klart kunna användas för att förhindra samhällsförändringar som man av olika skäl inte gillar. Därför måste jag med beklagande säga, att folkpartiet går åt höger. Inte därför att man röstar med moderata samlingspartiet, utan därför att man vill införa spärar i folkrepresentationens möjligheter att arbeta, spärar som i alla tider och i alla länder har varit krav från konservativa grupper i syfte att hindra samhällsförändringar.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. A 1

Utskottets hemställan bifölles.

Mom. A 2

Propositioner gavs på bifall till 1:o) utskottets hemställan, 2:o) reservationen nr 1 av herr Boo m. fl., 3:o) reservationen nr 2 av herrar Björck i Nässjö och Hernelius samt 4:o) reservationen nr 3 av herr Berndtson, och förklarades den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Då herr Fiskesjö begärde votering upptogs för bestämmande av kontraposition i huvudvoteringen de återstående propositionerna, av vilka den under 2:o) angivna förklarades ha flertalets mening för sig. Sedan herr Hernelius begärt votering upptogs för bestämmande av kontraposition i voteringen om kontraposition i huvudvoteringen ånyo propositionerna under 3:o) och 4:o), av vilka den under 3:o) förklarades ha flertalets mening för sig. Herr Berndtson begärde emellertid votering, varför följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den som vill att kammaren till kontraposition i voteringen om kontraposition i huvudvoteringen angående konstitutionsutskottets hemställan i betänkandet nr 56 mom. A 2 antar reservationen nr 2 av herrar Björck i Nässjö och Hernelius röstar ja, den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren till kontraposition i förstnämnda votering antagit reservationen nr 3 av herr Berndtson.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Berndtson begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 48
Nej - 15
Avstår - 255

Nr 150

Fredagen den
4 juni 1976

*Fri- och rättigheter i
grundlag*

Fredagen den
4 juni 1976

*Fri- och rättigheter i
grundlag*

I enlighet härmed blev följande voteringsproposition för voteringen om kontraposition i huvudvoteringen uppläst och godkänd:

Den som vill att kammaren till kontraposition i huvudvoteringen angående konstitutionsutskottets hemställan i betänkandet nr 56 mom. A 2 antar reservationen nr 1 av herr Boo m. fl. röstar ja, den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit reservationen nr 2 av herrar Björck i Nässjö och Hernelius.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Hernelius begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 110
Nej - 48
Avstår - 158

I enlighet härmed blev följande voteringsproposition för huvudvoteringen uppläst och godkänd:

Den som vill att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i betänkandet nr 56 mom. A 2 röstar ja, den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 1 av herr Boo m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades tvekan kunna råda angående resultatet, varför votering med omröstningsapparat verkställdes. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 157
Nej - 111
Avstår - 49

Mom. A 3

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. A 4

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 5 av herrar Björck i Nässjö och Hernelius, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Hernelius begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i betänkandet nr 56 mom. A 4 röstar ja, den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 5 av herrar Björck i Nässjö och Hernelius.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Hernelius begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 267
Nej - 45
Avstår - 5

Mom. A 5 a

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 6 av herrar Björck i Nässjö och Hernelius, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Hernelius begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i betänkandet nr 56 mom. A 5 a röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 6 av herrar Björck i Nässjö och Hernelius.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Hernelius begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 266
Nej - 47
Avstår - 4

Mom. A 5 b

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 7 av herr Berndtson, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Berndtson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i betänkandet nr 56 mom. A 5 b röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 7 av herr Berndtson.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Berndtson begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 300
Nej - 14
Avstår - 4

Fredagen den
4 juni 1976

*Fri- och rättigheter i
grundlag*

Mom. A 5 c

Utskottets hemställan bifölles.

Mom. A 6

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 8 av herr Berndtson, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Berndtson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i betänkandet nr 56 mom. A 6 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 8 av herr Berndtson.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Berndtson begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 301
Nej - 14
Avstår - 3

Mom. A 7

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 9 av herr Molin, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Molin begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i betänkandet nr 56 mom. A 7 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 9 av herr Molin.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Molin begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 283
Nej - 28
Avstår - 4

Mom. A 8

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 10 av herr Molin m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Molin begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i betänkandet nr 56 mom. A 8 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 10 av herr Molin m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Molin begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 237
Nej - 74
Avstår - 6

Mom. A 9

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 12 av herr Berndtson, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Berndtson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i betänkandet nr 56 mom. A 9 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 12 av herr Berndtson.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Berndtson begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 300
Nej - 14
Avstår - 3

Mom. A 10

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 13 av herr Berndtson, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Berndtson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i betänkandet nr 56 mom. A 10 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 13 av herr Berndtson.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Berndtson begärde röst-

Nr 150

Fredagen den
4 juni 1976

*Fri- och rättigheter i
grundlag*

Nr 150

Fredagen den
4 juni 1976

*Fri- och rättigheter i
grundlag*

räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 301
Nej - 14
Avstår - 3

Mom. A 11

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 14 av herrar Björck i Nässjö och Hernelius, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Hernelius begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i betänkandet nr 56 mom. A 11 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 14 av herrar Björck i Nässjö och Hernelius.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Hernelius begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 267
Nej - 46
Avstår - 3

Mom. A 12

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 15 av herr Berndtson, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Berndtson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i betänkandet nr 56 mom. A 12 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 15 av herr Berndtson.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Berndtson begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 300
Nej - 14
Avstår - 4

Fredagen den
4 juni 1976

*Fri- och rättigheter i
grundlag*

Propositioner gavs på bifall till 1:o) utskottets hemställan, 2:o) reservationen nr 16 av herrar Björck i Nässjö och Hernelius, 3:o) reservationen nr 17 av herr Molin samt 4:o) reservationen nr 18 av herr Berndtson, och förklarades den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Då herr Hernelius begärde votering upptogs för bestämmande av kontraposition i huvudvoteringen de återstående propositionerna, av vilka den under 2:o) angivna förklarades ha flertalets mening för sig. Sedan herr Molin begärt votering upptogs för bestämmande av kontraposition i voteringen om kontraposition i huvudvoteringen ånyo propositionerna under 3:o) och 4:o), av vilka den under 3:o) förklarades ha flertalets mening för sig. Herr Berndtson begärde emellertid votering, varför följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den som vill att kammarerna till kontraposition i voteringen om kontraposition i huvudvoteringen angående konstitutionsutskottets hemställan i betänkandet nr 56 mom. A 13 antar reservationen nr 17 av herr Molin röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammarerna till kontraposition i förstnämnda votering antagit reservationen nr 18 av herr Berndtson.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarernas ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Berndtson begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 28
Nej - 17
Avstår - 270

I enlighet härmed blev följande voteringsproposition för voteringen om kontraposition i huvudvoteringen uppläst och godkänd:

Den som vill att kammarerna till kontraposition i huvudvoteringen angående konstitutionsutskottets hemställan i betänkandet nr 56 mom. A 13 antar reservationen nr 16 av herrar Björck i Nässjö och Hernelius röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammarerna till kontraposition i nämnda votering antagit reservationen nr 17 av herr Molin.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarernas ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Molin begärde röst-

Nr 150

Fredagen den
4 juni 1976

*Fri- och rättigheter i
grundlag*

räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 47
Nej - 27
Avstår - 243

I enlighet härmed blev följande voteringsproposition för huvudvoteringspropositionen uppläst och godkänd:

Den som vill att kammarkaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i betänkandet nr 56 mom. A 13 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammarkaren bifallit reservationen nr 16 av herrar Björck i Nässjö och Hernelius.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarkarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Hernelius begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 240
Nej - 73
Avstår - 4

Mom. A 14

Utskottets hemställan bifölles.

Mom. A 15

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 20 av herr Berndtson, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Berndtson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammarkaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i betänkandet nr 56 mom. A 15 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammarkaren bifallit reservationen nr 20 av herr Berndtson.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarkarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Berndtson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 301
Nej - 14
Avstår - 3

Propositioner gavs på bifall till 1:o) utskottets hemställan, 2:o) reservationen nr 21 av herr Boo m. fl., 3:o) reservationen nr 22 av herrar Björck i Nässjö och Hernelius samt 4:o) reservationen nr 23 av herr Molin, och förklarades den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Då herr Fiskesjö begärde votering upptogs för bestämmande av kontraposition i huvudvoteringen de återstående propositionerna, av vilka den under 2:o) angivna förklarades ha flertalets mening för sig. Sedan herr Hernelius begärde votering upptogs för bestämmande av kontraposition i voteringen om kontraposition i huvudvoteringen ånyo propositionerna under 3:o) och 4:o), av vilka den under 3:o) förklarades ha flertalets mening för sig. Herr Molin begärde emellertid votering, varför följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den som vill att kammarken till kontraposition i voteringen om kontraposition i huvudvoteringen angående konstitutionsutskottets hemställan i betänkandet nr 56 mom. A 16 antar reservationen nr 22 av herrar Björck i Nässjö och Hernelius röstar ja, den det ej vill röstar nej. Vinner nej har kammarken till kontraposition i förstnämnda votering antagit reservationen nr 23 av herr Molin.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarkens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Molin begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 47
Nej - 28
Avstår - 240

I enlighet härmed blev följande voteringsproposition för voteringen om kontraposition i huvudvoteringen uppläst och godkänd:

Den som vill att kammarken till kontraposition i huvudvoteringen angående konstitutionsutskottets hemställan i betänkandet nr 56 mom. A 16 antar reservationen nr 21 av herr Boo m. fl. röstar ja, den det ej vill röstar nej. Vinner nej har kammarken till kontraposition i nämnda votering antagit reservationen nr 22 av herrar Björck i Nässjö och Hernelius.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarkens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Hernelius begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 88
Nej - 77
Avstår - 150

Fredagen den
4 juni 1976

*Fri- och rättigheter i
grundlag*

I enlighet härmed blev följande voteringsproposition för huvudvoter-
ingen uppläst och godkänd:

Den som vill att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan
i betänkandet nr 56 mom. A 16 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 21 av herr Boo m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades tvckan kunna råda an-
gående resultatet, varför votering med omröstningsapparat verkställdes.
Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 157
Nej - 87
Avstår - 73

Mom. A 17

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels re-
servationen nr 24 av herrar Björck i Nässjö och Hernelius, och förklarades
den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr
Hernelius begärt votering upplästes och godkändes följande voterings-
proposition:

Den som vill att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan
i betänkandet nr 56 mom. A 17 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 24 av herrar Björck
i Nässjö och Hernelius.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens
ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Hernelius begärde röst-
räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröst-
ning gav följande resultat:

Ja - 267
Nej - 47
Avstår - 3

Mom. A 18

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels re-
servationen nr 25 av herr Molin, och förklarades den förra propositionen
vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Molin begärt votering
upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan
i betänkandet nr 56 mom. A 18 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 25 av herr Molin.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Molin begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 287
Nej - 26
Avstår - 3

Mom. A 19

Propositioner gavs på bifall till 1:o) utskottets hemställan, 2:o) reservationen nr 26 av herrar Björck i Nässjö och Hernelius samt 3:o) reservationen nr 27 av herr Berndtson, och förklarades den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Då herr Hernelius begärde votering, upptogs för bestämmande av kontrapositionen ånyo de båda återstående propositionerna, av vilka den under 2:o) angivna förklarades ha flertalets mening för sig. Sedan herr Berndtson begärt votering beträffande kontrapositionen, upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren till kontraposition i huvudvoteringen angående konstitutionsutskottets hemställan i betänkandet nr 56 mom. A 19 antar reservationen nr 26 av herrar Björck i Nässjö och Hernelius röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit reservationen nr 27 av herr Berndtson.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Berndtson begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 52
Nej - 15
Avstår - 251

I enlighet härmed blev följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den som vill att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i betänkandet nr 56 mom. A 19 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 26 av herrar Björck i Nässjö och Hernelius.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Hernelius begärde röst-

Nr 150

Fredagen den
4 juni 1976

Fri- och rättigheter i grundlag

räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat

Ja - 266
Nej - 47
Avstår - 4

Mom. A 20

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 28 av herr Berndtson, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Berndtson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammarken bifaller konstitutionsutskottets hemställan i betänkandet nr 56 mom. A 20 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammarken bifallit reservationen nr 28 av herr Berndtson.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarkens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Berndtson begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 301
Nej - 14
Avstår - 3

Mom. A 21-A 24

Kammarken biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

Mom. A 25

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 30 av herr Boo m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Fiskesjö begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammarken bifaller konstitutionsutskottets hemställan i betänkandet nr 56 mom. A 25 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammarken bifallit reservationen nr 30 av herr Boo m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarkens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Fiskesjö begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 167
Nej - 83
Avstår - 67

Mom. A 26

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 31 av herrar Björck i Nässjö och Hernelius, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Hernelius begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i betänkandet nr 56 mom. A 26 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 31 av herrar Björck i Nässjö och Hernelius.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Hernelius begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 267
Nej - 47
Avstår - 3

Mom. A 27

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 32 av herr Berndtson, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Berndtson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i betänkandet nr 56 mom. A 27 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 32 av herr Berndtson.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Berndtson begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 298
Nej - 15
Avstår - 3

Mom. B 1

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 33 av herr Boo m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Fiskesjö begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Nr 150

Fredagen den
4 juni 1976

*Fri- och rättigheter i
grundlag*

Fredagen den
4 juni 1976

*Fri- och rättigheter
i grundlag*

Den som vill att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i betänkandet nr 56 mom. B 1 röstar ja, den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 33 av herr Boo m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades tvekan kunna råda angående resultatet, varför votering med omröstningsapparat verkställdes. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 157
Nej - 157
Avstår - 3

Då sålunda de avgivna rösterna var lika delade, gavs propositioner på att ärendet skulle dels återförvisas till utskottet, dels avgöras omedelbart, och förklarades den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Herr talmannen nedlade i rösturnan en ja-sedel och en nej-sedel, var- efter på herr talmannens anmodan herr Larsson i Staffanstorp (c) ur urnan upptog den ena av dessa båda sedlar, och befanns denna innehålla ja.

Kammaren hade alltså i enlighet med ja-propositionens innehåll bifallit utskottets hemställan.

Mom. B 2

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 34 av herr Boo m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Fiskesjö begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i betänkandet nr 56 mom. B 2 röstar ja, den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 34 av herr Boo m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades tvekan kunna råda angående resultatet, varför votering med omröstningsapparat verkställdes. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 157
Nej - 157
Avstår - 3

Då sålunda de avgivna rösterna var lika delade, gavs propositioner på att ärendet skulle dels återförvisas till utskottet, dels avgöras omedelbart, och förklarades den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Herr talmannen nedlade i rösturnan en ja-sedel och en nej-sedel, var- efter på herr talmannens anmodan herr Komstedt (m) ur urnan upptog

den ena av dessa båda sedlar, och befanns denna innehålla ja.

Kammaren hade alltså i enlighet med ja-propositionens innehåll bifallit utskottets hemställan.

Mom. B 3

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 35 av herrar Björck i Nässjö och Hernelius, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Hernelius begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i betänkandet nr 56 mom. B 3 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 35 av herrar Björck i Nässjö och Hernelius.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Hernelius begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 265
Nej - 47
Avstår - 4

Mom. B 4

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 36 av herr Berndtson, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Berndtson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i betänkandet nr 56 mom. B 4 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 36 av herr Berndtson.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Berndtson begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 298
Nej - 14
Avstår - 5

Mom. B 5

Propositioner gavs på bifall till 1:o) utskottets hemställan, 2:o) reser-

Nr 150

**Fredagen den
4 juni 1976**

*Fri- och rättigheter
i grundlag*

Fredagen den
4 juni 1976

*Fri- och rättigheter
i grundlag*

vationen nr 37 av herr Boo m. fl. samt 3:o reservationen nr 38 av herr Berndtson, och förklarades den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Då herr Nordin begärde votering, upptogs för bestämmande av kontrapositionen ånyo de båda återstående propositionerna, av vilka den under 2:o angivna förklarades ha flertalets mening för sig. Sedan herr Berndtson begärt votering beträffande kontrapositionen, upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren till kontraposition i huvudvoteringen angående konstitutionsutskottets hemställan i betänkandet nr 56 mom. B 5 antar reservationen nr 37 av herr Boo m. fl. röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit reservationen nr 38 av herr Berndtson.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Berndtson begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 162

Nej - 15

Avstår - 139

Fru Lewén-Eliasson (s) anmälde att hon avsett att avstå från att rösta men markerats som frånvarande.

Följande voteringsproposition för huvudvoteringen upplästes och godkändes:

Den som vill att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i betänkandet nr 56 mom. B 5 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 37 av herr Boo m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Nordin begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 144

Nej - 157

Avstår - 16

Mom. B 6

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 39 av herr Berndtson, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Berndtson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i betänkandet nr 56 mom. B 6 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 39 av herr Berndtson.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Berndtson begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 291
Nej - 19
Avstår - 6

Mom. B 7

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 40 av herr Werner i Malmö m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Hernelius begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i betänkandet nr 56 mom. B 7 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 40 av herr Werner i Malmö m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Hernelius begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 242
Nej - 71
Avstår - 4

Mom. B 8

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 41 av herr Molin, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Molin begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i betänkandet nr 56 mom. B 8 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 41 av herr Molin.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Molin begärde röst-

Nr 150

Fredagen den
4 juni 1976

*Fri- och rättigheter
i grundlag*

Fredagen den
4 juni 1976

*Åtgärder för
beklädnadsindu-
strin, m. m.*

räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 284
Nej – 26
Avstår – 5

§ 2 Föredrogs

Konstitutionsutskottets betänkande

1975/76:57 angående uppskov till 1976/77 års riksmöte med behandlingen av vissa ärenden.

Utskottets hemställan bifölles.

§ 3 Åtgärder för beklädnadsindustrin, m. m.

Föredrogs näringsutskottets betänkande 1975/76:70 med anledning av propositionen 1975/76:206 om åtgärder för beklädnadsindustrin, m. m. jämte motioner.

I propositionen 1975/76:206 (industridepartementet) framlades – på förordning av cheferna för industri- och handelsdepartementen – förslag om ytterligare industri- och försörjningsberedskapspolitiska åtgärder för beklädnadsindustrin.

I bilaga 1 till denna proposition hemställdes i första hand (s. 17) att riksdagen godkände av chefen för industridepartementet förordade riktlinjer för industripolitiska åtgärder för beklädnadsindustrin. Vidare föreslogs under angivna punkter:

B 9. Kostnader för räntebefrielse vid strukturgarantier till företag inom vissa industribranscher (s. 18)

att riksdagen skulle

1. bemyndiga regeringen att under budgetåret 1976/77 ikläda staten förpliktelse i form av strukturgarantier, som inberäknat redan beviljade garantier innebar åtaganden om högst 125 000 000 kr.,

2. till Kostnader för räntebefrielse vid strukturgarantier till företag inom vissa industribranscher för budgetåret 1976/77 under trettonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 2 000 000 kr.,

V:14. Lån till rationaliseringsinvesteringar inom konfektionsindustrin

att riksdagen till Lån till rationaliseringsvinster inom konfektionsindustrin för budgetåret 1976/77 under fonden för låncunderstöd anvisade ett investeringsanslag av 20 000 000 kr.

I bilaga 2 till propositionen hade föreslagits i första hand (s. 31) att riksdagen skulle

1. godkänna de åtgärder för försörjningsberedskapen inom den grund-

textila industrin och skoindustrin som chefen för handelsdepartementet förordat,

2. bemyndiga regeringen att i överensstämmelse med vad chefen för handelsdepartementet förordat träffa avtal med Stigtex AB.

Vidare framlades följande förslag om vissa anslag:

F 1. Överstyrelsen för ekonomiskt försvar (s. 31)

att riksdagen till Överstyrelsen för ekonomiskt försvar för budgetåret 1976/77 under tionde huvudtiteln utöver i propositionen 1975/76:152 föreslaget förslagsanslag anvisade ytterligare 2 500 000 kr.,

Försörjningsberedskapslån (s. 32)

att riksdagen till Försörjningsberedskapslån för budgetåret 1976/77 under fonden för låneunderstöd anvisade ett investeringsanslag av 12 000 000 kr.

Beträffande det huvudsakliga innehållet i propositionen 1975/76:206 anfördes följande:

"I propositionen föreslås att ytterligare industri- och försörjningsberedskapspolitiska åtgärder vidtas för beklädnadsindustrin. För att stärka den långsiktiga konkurrenskraften inom i första hand konfektionsindustrin föreslås ett särskilt rationaliseringsprogram under två år med avskrivningslån för investeringar i effektivitetshöjande produktionsutrustning, ökat stöd till utveckling av produktionsmetoder och -system samt bidrag till konsultinsatser vid införandet av ny produktionsteknik i företagen. Det totala medelsbehovet för rationaliseringsprogrammet beräknas till 54 milj. kr. Vidare föreslås ökade ramar för exportfrämjande åtgärder och räntebefrielse vid strukturgarantier. Ramen för strukturgarantier föreslås bli höjd med 25 milj. kr. till 125 milj. kr.

För den grundtextila bomullsindustrin och för skoindustrin anmäls vissa åtgärder som syftar till att samordna produktionen så att från försörjningsberedskapssynpunkt viktig produktion kan ske i så långt möjligt effektiva former. Vidare föreslås medel för s. k. villkorliga försörjningsberedskapslån att under vissa omständigheter utgå till företag främst inom skoindustrin. För detta ändamål föreslås för budgetåret 1976/77 12 milj. kr. För fortsatt försörjningsberedskapsviktig produktion av kamgarn och kardgarn av ull vid spinneriet vid Stigtex AB föreslås under en femårsperiod högst 12,5 milj. kr. kunna utgå genom överstyrelsen för ekonomiskt försvar. För budgetåret 1976/77 föreslås högst 2,5 milj. kr. för detta ändamål.

Dessutom aviseras föreskrifter om krediter i form av industrigarantilån m. m., avsedda att underlätta beklädnadsföretagens finansiering av säsongbetingad lageruppbyggnad."

I propositionen 1975/76:100 bilaga 15 (industridepartementet) hade regeringen under punkten B 9 (Kostnader för räntebefrielse vid struktur-

Nr 150

Fredagen den
4 juni 1976

*Åtgärder för
beklädnadsindu-
strin, m. m.*

Fredagen den
4 juni 1976

*Åtgärder för
beklädnadsindu-
strin, m. m.*

garantier till företag inom vissa industribranscher) dels framlagt förslag vilka återkallats och ersatts av motsvarande förslag i propositionen 1975/76:206, dels (moment 1) föreslagit riksdagen att godkänna att snickeriindustrin omfattades av verksamheten med strukturgarantier. I sistnämnda del behandlades propositionen i detta betänkande.

I detta sammanhang hade behandlats
dels de med anledning av propositionen 1975/76:206 väckta motionerna 1975/76:2538 av herr Carlstein (s) och fru Hörnlund (s), vari hemställts att riksdagen beslutade

1. att uttala att ett ökat statligt ägaransvar i den grundtextila tillverkningen borde komma till stånd,
2. att rationaliseringsprogrammet för konfektionsindustrin utökades från två till fem år,
3. att uttala sig för behovet av fortsatta regionalpolitiska insatser i Boråsregionen, i syfte att förstärka regionens näringsliv,

1975/76:2539 av herr Hermansson m. fl. (vpk), vari hemställts att riksdagen skulle

1. hos regeringen anhålla om förslag angående förstärkande av de större textilkoncernerna,
2. uttala att det i propositionen föreslagna stödet till beklädnadsindustrin borde koncentreras till småföretag och därvid förknippas med villkor om öppen redovisning, information till och fullständiga demokratiska rättigheter för de anställda i enlighet med vad som angetts i motionen,
3. hos regeringen anhålla om förslag till åtgärder för lokalisering av annan industri än beklädnadsindustri till Sjuhäradsbygden, företrädesvis genom medel ur AP-fonderna för skapande av nya statsägda industrier,
4. av de föreslagna medlen för rationaliseringsprogrammet avsätta ett förslagsanslag om 5 milj. kr. för forskning om tekoindustrins problem och framtid i enlighet med vad som föreslagits i motionen,

1975/76:2540 av herr Magnusson i Borås m. fl. (m), vari hemställts att riksdagen beslutade

1. att samtliga ullspinnerier i Sverige skulle ges möjlighet att erhålla motsvarande stöd som Stigtex AB,
2. att till Överstyrelsen för ekonomiskt försvar för budgetåret 1976/77 anvisa ett i förhållande till propositionen med 5 milj. kr. förhöjt anslag om 7 500 000 kr.,

1975/76:2541 av herr Magnusson i Borås m. fl. (m), vari hemställts att riksdagen gav regeringen till känna vad som i motionen anförts om formerna för samordning av den grundtextila bomullsindustrin,

1975/76:2542 av herrar Nordgren (m) och Nyhage (m), vari hemställts

att riksdagen beslutade att införa ett lånesystem för textil- och konfektionsindustrin i enlighet med vad i motionen anförts,

1975/76:2543 av herr Oskarson m. fl. (m), vari hemställts att riksdagen beslutade att försörjningsberedskapslån skulle kunna utgå även till den grundtextila ylle- och trikåvävsindustrin,

1975/76:2544 av herr Sjönell m. fl. (c), vari hemställts att riksdagen beslutade

1. att uttala att målet för de näringspolitiska insatserna på beklädnadsområdet borde vara att avvärja fortsatt nedgång i sysselsättningen,

2. att uttala att rationaliseringsprogrammet samt strukturgarantierna för beklädnadsområdet fick en sådan inriktning att samgående och samverkan mellan företag inte blev ett krav för att erhålla stödåtgärder i enlighet med vad som anförts i motionen,

3. att uttala att den statliga upphandlingen på konfektionsområdet utslutande borde gälla inhemskt producerade textila produkter i enlighet med vad som anförts i motionen,

4. att hos regeringen anhålla om en utredning med generellt sysselsättningsstöd i form av bidrag i enlighet med vad som anförts i motionen,

5. att till försörjningsberedskapslån för budgetåret 1976/77 anvisa ett i förhållande till regeringens förslag med 7 000 000 kr. förhöjt investeringsanslag på 19 000 000 kr.,

1975/76:2545 av herr Söderström m. fl. (m), vari hemställts att riksdagen beslutade

1. att de föreslagna stödåtgärderna icke begränsades till två år utan förlängdes till fem år,

2. att procentsatsen för avskrivningslånen höjdes från i normalfallet 25 till 50 % och från 50 till 75 % vid förhöjt bidrag,

3. att avskrivningslån kunde beviljas såväl för investeringar i produktionsutrustning som för produktutveckling,

dels de under allmänna motionstiden vid 1975/76 års riksmöte väckta motionerna

1975/76:374 av herr Persson i Heden m. fl. (c),

1975/76:1779 av fru Hörnlund (s) och herr Carlstein (s), vari hemställts att riksdagen beslutade att strukturstödet till tekoindustrin även skulle omfatta ett överförande av resurser från tekoproduktion till andra produktionsområden,

1975/76:1798 av herrar Magnusson i Borås (m) och Persson i Heden (c),

1975/76:1799 av herr Magnusson i Borås m. fl. (m),

1975/76:1814 av herr Sjönell m. fl. (c),

1975/76:1819 av herrar Sundkvist (s) och Larfors (s) samt

1975/76:2057 av herr Ahlmark m. fl. (fp), vari hemställs att riksdagen

Nr 150

Fredagen den
4 juni 1976

*Åtgärder för
beklädnadsindu-
strin, m. m.*

Fredagen den
4 juni 1976

*Åtgärder för
beklädnadsindu-
strin, m. m.*

skulle

1. besluta avskaffa licenstvånget för import av tekoprodukter,
2. som sin mening ge regeringen till känna att en mer restriktiv praxis borde iakttas i fråga om införande av kvantitativa begränsningar av import från u-länderna.

Utskottet hemställde

1. beträffande mål för de industripolitiska åtgärderna för beklädnadsindustrin att riksdagen med bifall till propositionen 1975/76:206 bilaga 1 i ifrågavarande del och med avslag på motionen 1975/76:2544 yrkandet 1 som sin mening gav regeringen till känna vad utskottet anfört,

2. beträffande tidsram för rationaliseringsprogrammet att riksdagen med anledning av propositionen 1975/76:206 bilaga 1 i ifrågavarande del samt motionen 1975/76:2538 yrkandet 2 och motionen 1975/76:2545 yrkandet 1 som sin mening gav regeringen till känna vad utskottet anfört,

3. beträffande lånegränserna för avskrivningslån att riksdagen med bifall till propositionen 1975/76:206 bilaga 1 i ifrågavarande del och med avslag på motionen 1975/76:2545 yrkandet 2 som sin mening gav regeringen till känna vad utskottet anfört,

4. beträffande samgående och samverkan som villkor för stöd att riksdagen med anledning av propositionen 1975/76:206 bilaga 1 i ifrågavarande del och med bifall till motionen 1975/76:2544 yrkandet 2 som sin mening gav regeringen till känna vad utskottet anfört,

5. beträffande möjlighet att erhålla avskrivningslån för produktutveckling att riksdagen skulle avslå motionen 1975/76:2545 yrkandet 3,

6. beträffande bestämmelser rörande statlig garanti för lån till mindre tekoindustrier att riksdagen skulle avslå motionen 1975/76:1814,

7. beträffande rationaliseringsprogrammets inriktning att riksdagen skulle avslå motionen 1975/76:2539 yrkandet 2,

8. beträffande forskning om tekoindustriernas problem och framtid att riksdagen skulle avslå motionen 1975/76:2539 yrkandet 4,

9. beträffande lånesystem för textil- och konfektionsindustrin att riksdagen skulle avslå motionen 1975/76:2542,

10. beträffande riktlinjer för industripolitiska åtgärder för beklädnadsindustrin att riksdagen med bifall i övrigt till propositionen 1975/76:206 bilaga 1 i ifrågavarande del godkände de däri förordade riktlinjerna i den mån de inte omfattades av utskottets hemställan under 1-4.

11. beträffande insatser för att stödja övergång från tekoproduktion till produktion inom andra branscher att riksdagen fann motionen 1975/76:1779 besvarad genom vad utskottet anfört,

12. beträffande kostnader för räntebefrielse vid strukturgarantier att riksdagen skulle

A. – med konstaterande att i propositionen 1975/76:100 bilaga 15 framlagda förslag i ämnet hade återkallats – med bifall till propositionen 1975/76:206 bilaga 1 punkten B 9

a) bemyndiga regeringen att under budgetåret 1976/77 ikläda staten

förpliktelse i form av strukturgarantier, som inberäknat redan beviljade garantier innebar åtaganden om högst 125 000 000 kr.,

b) till Kostnader för räntebefrielse vid strukturgarantier till företag inom vissa industribranscher för budgetåret 1976/77 under trettonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 2 000 000 kr.,

B. med bifall till propositionen 1975/76:100 bilaga 15 punkten B 9 moment 1 godkänna att snickeriindustrin omfattades av verksamheten med strukturgarantier,

13. beträffande lån till rationaliseringsinvesteringar inom konfektionsindustrin att riksdagen med bifall till propositionen 1975/76:206 bilaga 1 punkten V:14 till Lån till rationaliseringsinvesteringar inom konfektionsindustrin för budgetåret 1976/77 under fonden för låneunderstöd anvisade ett investeringsanslag av 20 000 000 kr.,

14. beträffande försörjningsberedskapslån till grundtextil ylleindustri att riksdagen med anledning av propositionen 1975/76:206 bilaga 2 i ifrågavarande del och motionen 1975/76:2543 som sin mening gav regeringen till känna vad utskottet anfört,

15. beträffande anslag till försörjningsberedskapslån att riksdagen med bifall till propositionen 1975/76:206 bilaga 2 i ifrågavarande del och med avslag på motionen 1975/76:2544 yrkandet 5 till Försörjningsberedskapslån för budgetåret 1976/77 under fonden för låneunderstöd anvisade ett investeringsanslag av 12 000 000 kr.,

16. beträffande formerna för samordning av den grundtextila bomullsindustrin att riksdagen med bifall till propositionen 1975/76:206 bilaga 2 i ifrågavarande del och med avslag på motionen 1975/76:2541 som sin mening gav regeringen till känna vad utskottet anfört,

17. beträffande förstатligande av grundtextil industri att riksdagen skulle avslå

a) motionen 1975/76:2538 yrkandet 1,

b) motionen 1975/76:2539 yrkandet 1,

18. beträffande avtal med Stigtext AB att riksdagen skulle

a) med bifall till propositionen 1975/76:206 bilaga 2 i ifrågavarande del och med avslag på motionen 1975/76:2540 yrkandet 1 bemyndiga regeringen att i överensstämmelse med vad chefen för handelsdepartementet förordat träffa avtal med Stigtext AB,

b) med bifall till propositionen 1975/76:206 bilaga 2 i ifrågavarande del och med avslag på motionen 1975/76:2540 yrkandet 2 till Överstyrelsen för ekonomiskt försvar för budgetåret 1976/77 under tionde huvudtiteln utöver tidigare anvisat förslagsanslag (prop. 1975/76:152, FöU 1975/76:35) anvisa ytterligare 2 500 000 kr.,

19. beträffande avskrivningslån för investeringar att riksdagen med anledning av propositionen 1975/76:206 bilaga 2 i ifrågavarande del som sin mening gav regeringen till känna vad utskottet anfört om en höjning av lånegränserna för avskrivningslån,

20. beträffande åtgärder för försörjningsberedskapen inom den grundtextila industrin och skoindustrin att riksdagen med bifall i övrigt till

Nr 150

Fredagen den
4 juni 1976

*Åtgärder för
beklädnadsindu-
strin, m. m.*

propositionen 1975/76:206 bilaga 2 i ifrågavarande del godkände de åtgärder för försörjningsberedskapen inom den grundtextila industrin och skoindustrin som chefen för handelsdepartementet förordat i den mån de inte omfattades av utskottets hemställan under punkterna 14, 16 och 19.

21. beträffande utredning om generellt sysselsättningsstöd att riksdagen skulle avslå motionen 1975/76:2544 yrkandet 4,

22. beträffande regionalpolitiska insatser för Boråsregionen att riksdagen skulle avslå

a) motionen 1975/76:1798,

b) motionen 1975/76:2538 yrkandet 3,

c) motionen 1975/76:2539 yrkandet 3,

23. beträffande statlig upphandling på konfektionsområdet att riksdagen skulle avslå motionen 1975/76:2544 yrkandet 3,

24. beträffande statliga företags beställningar att riksdagen skulle avslå

a) motionen 1975/76:374,

b) motionen 1975/76:1819,

25. beträffande utökat licenstväng för import av tekovaror m. m. att riksdagen skulle avslå motionen 1975/76:1799,

26. beträffande upphävande av licenstväng för import av vissa teko-
varor att riksdagen skulle avslå motionen 1975/76:2057.

Reservationer hade avgivits

1. beträffande mål för de industripolitiska åtgärderna för beklädnadsindustrin av herrar Regnéll (m), Börjesson i Glömminge (c), Gustafsson i Byske (c) och Sjönell (c) samt fru Hambræus (c) som ansett att utskottet under 1 bort hemställa

att riksdagen med anledning av propositionen 1975/76:206 bilaga 1 i ifrågavarande del och med bifall till motionen 1975/76:2544 yrkandet 1 som sin mening gav regeringen till känna vad reservanterna anförde.

2. beträffande möjlighet att erhålla avskrivningslån för produktutveckling av herrar Regnéll (m) och Siegbahn (m) som ansett att utskottet under 5 bort hemställa

att riksdagen med bifall till motionen 1975/76:2545 yrkandet 3 som sin mening gav regeringen till känna vad reservanterna anförde,

3. beträffande rationaliseringsprogrammets inriktning av herr Svensson i Malmö (vpk) som ansett att utskottet under 7 bort hemställa

att riksdagen med bifall till motionen 1975/76:2539 yrkandet 2 som sin mening gav regeringen till känna vad reservanten anförde.

4. beträffande forskning om tekoindustriernas problem och framtid av herr Svensson i Malmö (vpk) som ansett att utskottet under 8 bort hemställa

att riksdagen med bifall till motionen 1975/76:2539 yrkandet 4 som sin mening gav regeringen till känna vad reservanten anförde.

5. beträffande anslag till försörjningsberedskapslån av herrar Börjesson i Glömminge (c), Gustafsson i Byske (c) och Andersson i Örebro (fp), fru Hambræus (c) samt herr Petersson i Ronneby (c) som ansett att utskottet under 15 bort hemställa

att riksdagen med anledning av propositionen 1975/76:206 bilaga 2 i ifrågavarande del och med bifall till motionen 1975/76:2544 yrkandet 5 till Försörjningsberedskapslån för budgetåret 1976/77 under fonden för låneunderstöd anvisade ett investeringsanslag av 19 000 000 kr.,

6. beträffande formerna för samordning av den grundtextila bomulls-industrin av herrar Regnell (m) och Siegbahn (m) som ansett att utskottet under 16 bort hemställa

att riksdagen med anledning av propositionen 1975/76:206 bilaga 2 i ifrågavarande del och med bifall till motionen 1975/76:2541 som sin mening gav regeringen till känna vad reservanterna anfört,

7. beträffande förststatligande av grundtextil industri av herr Svensson i Malmö (vpk) som ansett att utskottet under 17 bort hemställa

att riksdagen med bifall till motionen 1975/76:2539 yrkandet 1 och med anledning av motionen 1975/76:2538 yrkandet 1 som sin mening gav regeringen till känna vad reservanten anfört.

8. beträffande avtal med Stigtex av herrar Regnell (m), Börjesson i Glömminge (c), Gustafsson i Byske (c) och Andersson i Örebro (fp), fru Hambræus (c) samt herrar Petersson i Ronneby (c) och Siegbahn (m) som ansett att utskottet under 18 bort hemställa

att riksdagen skulle

A. med anledning av propositionen 1975/76:206 bilaga 2 i ifrågavarande del och med bifall till motionen 1975/76:2540 yrkandet 1

a) bemyndiga regeringen att i överensstämmelse med vad chefen för handelsdepartementet förordat träffa avtal med Stigtex AB,

b) som sin mening ge regeringen till känna vad reservanterna anfört om stöd till ullspinnerier i Sverige.

B. med anledning av propositionen 1975/76:206 bilaga 2 i ifrågavarande del till Överstyrelsen för ekonomiskt försvar för budgetåret 1976/77 under tionde huvudtiteln utöver tidigare anvisat förslagsanslag (prop. 1975/76:152, FöU 1975/76:35) anvisa ytterligare 2 500 000 kr. samt med anledning av motionen 1975/76:2540 yrkandet 2 som sin mening ge regeringen till känna vad reservanterna anfört,

9. beträffande utredning om generellt sysselsättningsstöd av herrar Börjesson i Glömminge och Gustafsson i Byske, fru Hambræus samt herr Petersson i Ronneby (samtliga c) som ansett att utskottet under 21 bort hemställa

att riksdagen med bifall till motionen 1975/76:2544 yrkandet 4 som sin mening gav regeringen till känna vad reservanterna anfört.

Fredagen den
4 juni 1976

*Åtgärder för
beklädnadsindu-
strin, m. m.*

10. beträffande regionalpolitiska insatser för Boråsregionen av herr Svensson i Malmö (vpk) som ansett att utskottet under 22 bort hemställa
- a) att riksdagen med bifall till motionen 1975/76:2539 yrkandet 3 och med anledning av motionen 1975/76:2538 yrkandet 3 som sin mening gav regeringen till känna vad reservanten anfört,
 - b) att riksdagen skulle avslå motionen 1975/76:1798.

11. beträffande upphävande av licenstvång för import av vissa teko-
varor av herr Andersson i Örebro (fp) som ansett att utskottet under
26 bort hemställa

att riksdagen med anledning av motionen 1975/76:2057 som sin me-
ning gav regeringen till känna vad reservanten anfört.

Herr SJÖNELL (c):

Herr talman! Beklädnads- och textilbranscherna, i dag gemenligen kal-
lade tekobranschen, torde vara två av de branscher som under efter-
krigstiden uppvisat de mest djupgående, nära nog omstörtande, föränd-
ringarna. Jag vill bara erinra om att omedelbart efter krigets slut, ja,
för resten redan under kriget, hade dessa branscher en utomordentligt
god sysselsättning. Varorna var av naturliga skäl oerhört efterfrågade
på grund av avspärrningen under kriget, men den goda konjunkturen
varade även några år efter kriget, och man kan gott säga att åtskilliga
företag kom till i ett rent drivhusklimat. Sedermera har olika s. k. te-
kokriser uppstått, och statsmakterna, och även de enskilda företagen jäm-
te organisationerna, har försökt sig på olika åtgärder för att komma till
rätta med svårigheterna.

Det betänkande som vi i dag behandlar från näringsutskottet med an-
ledning av propositionen nr 206 innehåller typexempel på just sådana
åtgärder som syftar till att bevara och förstärka tekobranschen, till fromma
för de företag och människor som arbetar där. Det är alldeles klart att
bilden verkar mycket dyster när man ser på statistiksiffrorna över ut-
vecklingen i branschen. Jag vill bara nämna ett par siffror. Mellan 1965
och 1970 minskade antalet anställda i branschen från 46 350 till 33 850,
eller med 6 % per år. Motsvarande siffra för hela industrin var under
samma period bara 0,4 % per år. Det här har skapat en hel del pessimism,
och på vår sida kan vi inte undgå känslan av att den pessimismen har
sträckt sig ända in i kanslihuset och till regeringen. Men vi vill fastslå
att det inte finns anledning till någon verkligt djupgående pessimism.
Vi tror att företagarna och de som är anställda inom dessa branscher
skall kunna klara sig upp ur den djupa vågdalen och sedermera få en
jämn och god sysselsättning. De behöver inte uteslutande bli något slags
beredskapsbranscher, utan de skall kunna fungera på vanligt industriellt
motiverat sätt.

När det gäller regeringens olika förslag kan jag säga att vi från vår
sida i stor utsträckning har stött dessa. Det är bara på några få punkter
som vi har avvikande mening. Principiellt avvikande synpunkter före-

ligger också i ett par fall. Regeringen har valt att selektivt stödja den här branschen, och man ställer än en gång, och starkare än tidigare, kravet på samverkan och samgående mellan företag som villkor för stöd till investeringar. Vi har reagerat mot det där många gånger och sagt att det s. k. fusionsraseriet inte är någon god medicin. Och människorna som arbetar inom branscherna finner det nästan oförståeligt att man fortfarande har den här uppfattningen.

Man kan exempelvis se på tekostödet som tillkom 1971. En betydande mängd samverkansprojekt initierades vid detta tillfälle, åtskilliga inom den mindre industrin. Men det blev inte särskilt goda resultat, om än några, av de här projekten. I stället finns det, som sagt, i dag, i varje fall inom den mindre industrin, en utpräglad misstro mot samverkan och fusioner i de former som regeringen föreslår. Nu har utskottsmajoriteten emellertid mjukat upp det hela och sagt ifrån att det inte är något kategoriskt fusionskrav för stödet. Man kan få det även i enskilda fall, och det noterar vi som en framgång.

Vi vill också säga ifrån att vi vägrar att över huvud taget diskutera överföring av resurser från tekoindustrin till andra produktområden. Det är klart att det i mindre omfattning kan bli på det sättet på grund av ren strukturutveckling, men att medvetet initiera sådant från statsmakternas sida vänder vi oss emot, därför att vi tror att de resurser som finns, framför allt i form av yrkesutbildad arbetskraft, tekniskt kunnande, maskiner och det kapital som finns kvar i företagen, måste bevaras för att man skall kunna få en rimlig utveckling och ett rimligt hävdande av branschen i framtiden.

Vi säger att man kan vidta flera olika åtgärder för att förbättra situationen. Företagen i de arbetskraftsintensiva branscherna, som ju tekobranschen är ett typexempel på, har kommit i en mycket svår situation framför allt på grund av löneskatten. Vi anser alltså att en väg att förbättra läget är att differentiera löneskatten och ge lättnader till de små och arbetskraftintensiva företagen. Det är just dessa företag som far illa av löneskatten. Även avgifterna till socialförsäkringen kan och bör utformas så att de stimulerar till ökad sysselsättning. I det syftet bör t. ex. uttaget till ATP-avgift omfördelas så att avgiften inte belastar den äldre arbetskraften. Därigenom skulle företagen stimuleras till att både behålla och nyanställa äldre arbetskraft. Och jag upprepar än en gång att när det gäller att stödja en hel bransch så vill vi att man skall ge ett genrellt sysselsättningsstöd. Vi tillbakavisar de argument som anförs emot i propositionen.

Herr talman! Med hänsyn till den framskridna tiden skall jag inte gå in på någon utförligare argumentation, utan jag vill bara sammanfattningsvis säga, att vi vill ha ett uttalande från riksdagens sida att målet för de åtgärder som vidtas inom ramen för strukturstödet bör vara att en fortsatt minskning av sysselsättningen inom beklädnadsbranschen motverkas. Det har att göra med vår principiella inställning att den här branschen inte bara skall vara en beredskapsbransch. Den bör kunna

Fredagen den
4 juni 1976

*Åtgärder för
beklädnadsindu-
strin, m. m.*

leva ett naturligt industriellt liv i fortsättningen också.

Vi anser, som jag sade nyss, att man bör överväga ett generellt sys-
selsättningsstöd, och det skulle i storlek kunna motsvara den allmänna
arbetsgivaravgiften, som för den här branschen uppgår till 80 milj. kr.
Det är ett krav som vi har framfört i reservation nr 9.

Slutligen har vi stött andra partiers motioner när det gäller Stigtex
AB. Om man gynnar det företaget i den form som regeringen har velat
göra så blir det en snedvridning av konkurrensförhållandena gentemot
övriga företag. Därför anser vi att även övriga företag inom yllespin-
neribranschen bör erhålla samma möjligheter till stöd som Stigtex AB,
och vi vill att riksdagen gör ett uttalande i den riktningen.

Herr talman! Med det sagda ber jag att få yrka bifall till reservationerna
1, 5, 8 och 9.

I detta anförande, under vilket herr förste vice talmannen övertog led-
ningen av kammarens förhandlingar, instämde herr Persson i Heden, frö-
ken Pehrsson och herr Bengtsson i Göteborg (samtliga c).

Herr REGNELL (m):

Herr talman! Tekobranschens allmänna problematik skall jag inte gå
in på. Den belyses både i propositionen och i näringsutskottets betän-
kande. Möjligen skulle jag vilja säga att jag nog inte är beredd att göra
så pass optimistiska bedömningar som herr Sjönell gjorde i början av
sitt anförande. Visst är det sant att många företagare i branschen har
visat sig både hyggliga och duktiga, och visst har vi här i landet en
yrkesskicklig arbetarkår inom tekobranschen, men att konkurrera med
länder med långt lägre löneläge är sannerligen inte lätt för en industri
som i stort sett ligger fri för importkonkurrens.

Ibland tycker man kanske att regeringen har varit litet senfärdig att
dra slutsatser av detta och sätta in de generella stödåtgärder som faktiskt
behövs, om vi över huvud taget skall kunna påräkna, efter mina be-
dömningar, att ha denna bransch livskraftig kvar i landet. Från vårt håll
har vi vid flera tillfällen, inte minst genom herr Magnusson i Borås,
som kommer från en bygd där man haft stora bekymmer därför att svå-
righeterna gentemot importvaror har varit så påtagliga – herr Magnusson
är ju själv företagare i branschen – motionerat och framfört förslag om
förbättringar som skulle underlätta läget. Också andra medlemmar av
den moderata gruppen har relativt nära anknytning till tekobranschen
och har därför motionerat i år liksom tidigare. Här kan jag notera att
en av motionerna från vårt håll vunnit hela utskottets anslutning. Den
gick ut på att man skulle öka antalet år under vilket viss försöksverk-
samhet skulle bedrivas upp till fem. Där höll utskottet med om att den
föreslagna tiden var för kort. Det går inte så fort att komma i gång,
och skall man sedan få erfarenheter och utvärdera resultatet, skall man
ganska säkert ha längre period än den föreslagna.

I samma motion förelåg ett förslag om att man skulle höja de pro-

centavskrivningar som kan ifrågakomma. Jag skall inte gå in på tekniken. Utskottet uttalar sig på ett positivt sätt. Man förutsätter att det kommer att övervägas av regeringen. Därför har vi från moderat håll inte känt oss ha någon anledning att reservera oss separat på den punkten.

Herr Sjönell yrkade bifall till reservationen 1. Jag vill notera att också jag är med på den reservationen, som siktar till att förebygga minskning av sysselsättningen inom industrigrenen. Jag finner det för min del motiverat med tanke på att det är så många samhällen där tekoindustrin är den dominerande. Låter man den gå ned kraftigt i fråga om sysselsatta, blir det bekymmer inte bara för dem som mister sitt arbete, utan också för orten som sådan.

Reservationen 2 ber jag också få yrka bifall till. Den gäller ett förslag från vår sida att man skulle kunna få bidrag inte bara för att bygga ut produktionsfaktorerna, utan också för produktutveckling. Det visar sig alltid annars i hårt trängda branscher svårt att komma någonvart om man inte finner någon unik produkt som kan locka köparna på ett sätt som annars inte hade kunnat påräknas. På denna punkt blev vi tyvärr ensamma.

Ensamma är vi också på reservationen 6, som jag likaså ber att få yrka bifall till. Den gäller formerna för samordning av den grundtextila bomullsindustrin. Jag föreställer mig att herr Magnusson i Borås, som är anmäld på talarlistan, kommer att säga något på den punkten.

Reservationen 8 har herr Sjönell redan kommenterat. Den initierades av ett motionsförslag från vårt håll, och vi kommer alltså att stödja också den.

Herr NYQUIST (fp):

Herr talman! Av principiella skäl har folkpartiet gått emot regeringens tidigare förslag om importbegränsningar och licenstväng för skog och tekoprodukter. Men vi har stött förslagen om stödköp, lånemöjligheter, utbyggnad och förlängning av nuvarande branschprogram för de berörda branscherna. Och vi biträder förslaget om stöd till den grundtextila bomullsindustrin.

Låt mig från denna utgångspunkt – och utan närmare kommentarer till reservationerna 5 och 8, vilka jag yrkar bifall till – begränsa mitt anförande till några ord om reservationen 11, vilken bygger på folkpartimotionen 2057. Vi menar att den svenska handelspolitiken bör utformas så att den stöder u-ländernas ansträngningar att bygga upp en inhemsk industri. I linje med FN-deklarationen om en ny internationell världsordning bör vi vara beredda till anpassningsåtgärder bl. a. för att kunna ta emot en växande import av färdigvaror från u-länderna. I uppföljningen av detta krav menar vi att licenstväng för import av tekoprodukter bör avskaffas och att en mer restriktiv praxis bör iakttas i fråga om införandet av kvantitativa begränsningar av import från u-länderna.

Med detta ber jag att få yrka bifall till reservationen 11.

Fredagen den
4 juni 1976

*Åtgärder för
beklädnadsindu-
strin, m. m.*

Fru RYDING (vpk):

Herr talman! Det finns två principiellt helt olika sätt att bedriva statlig industripolitik i vårt land i dag. Det ena är att låta skattemedel flyta in som bidrag och subventioner. På det sättet hålls profiterna uppe för kapitalägarna. Men staten får ingen möjlighet att styra utvecklingen. De arbetande får heller inte den möjligheten. Man ställer bara en allmän garanti om bidrag. Sedan får privatkapitalet driva branschen i stort sett som det vill. Företagarna kan avstå från nödvändiga nyinvesteringar och köra branschen i botten för att därmed på kort sikt ta ut vad som kan tas ut. De kan genomföra strukturomvandlingar, nedläggningar och koncentration på sina villkor.

Det är denna väg regeringen följt i fråga om tekoindustrin. Hittills har det kostat 60 miljoner utan att problemen på något sätt ryckt närmare sin lösning och utan att textilarbetarna och textilregionerna fått trycket som vilar på dem minskat.

Den andra vägen är att man lyfter bort de stora kapitalintressena, att man ger de arbetande vidsträckta möjligheter att vara med och styra branschens vidare utveckling, att man styr dess omvandling och i varje steg kan ha grepp om och utvärdera de statliga stödåtgärdernas resultat, att man slipper överspelas av att de privata kapitalägarna ger strukturomvandlingen en inriktning som inte är möjlig att förutspå, att man slipper ställas inför plötsliga nedläggningar som måste mötas med otillräckliga och alltför improviserade åtgärder.

Denna senare väg är den enda som svarar mot tekoindustrins verkliga situation i dag. Det är den enda väg som går de arbetandes intressen till mötes och som tar till vara deras kompetens. Det är den enda väg som är förenlig med en planmässig och förutseende regional politik, som kan avvärja kriser i de av tekoindustrin starkt berörda regionerna.

Det är denna senare väg vänsterpartiet kommunisterna förespråkar – bl. a. i vår motion nr 2539.

Tekoindustrin är, herr talman, starkt regionbunden. Därav följer att endast ett omsorgsfullt och i god tid förberett regionalt program kan effektivt motverka den regionala kris som redan är under full utveckling i Boråsregionen och som kommer att bli häftigare när den väntade stora strukturomvandlingen inträder.

Nuvarande regionpolitik svarar i intet avseende mot de nödvändiga behoven i en sådan situation. Man vet inte när eller var inskränkningar och nedläggningar kommer att ske i den privata industrin. Man vet inte när eller var utlandsetableringar ersätter produktion i Sverige. Länsplaneringsmaterialet är för tunt för att utgöra grund för ett verkligt åtgärdsprogram. Länsstyrelserna kontrollerar heller inga ekonomiska medel för exempelvis nyindustrialisering eller likvärdig kompensation. Statens möjligheter att genom utlokalisering av central statlig verksamhet bereda regionen lättnad synes nu i stort sett vara uttömda. Statsföretag bedriver i princip ingen regionpolitik om det inte sker på uttryckligt uppdrag och med hjälp av särskild kompensation – och något dylikt är ve-

terligen inte planerat för Boråsregionen.

Regionpolitiken har en annan lucka som i gamla textilbygder understryker dess otillräcklighet. De regionpolitiska insatserna skall följa ortsklassificeringssystemet. De många mindre orter som är helt eller starkt beroende av tekoindustri får med detta system ingen direkt hjälp. Detta kommer att få synnerligen svåra följder om man låter tekoindustrin stanna i privata händer och därmed inte får någon kontroll över nedskärningar och omstruktureringar. På dessa orter vet de arbetande och deras familjer aldrig på förhand när dödsstöten kan sättas in, ty dödsstötar blir det faktiskt fråga om med nuvarande industri- och regionpolitik på en rad platser i de klassiska textilbygderna.

Herr talman! Vpk har i den av mig nämnda motionen 2539 föreslagit att av medlen för rationaliseringsprogrammet skall avsättas 5 milj. kr. för vetenskapliga studier kring förutsättningarna för beklädnadsindustrins ekonomiska och tekniska utveckling och för de problem som sammanhänger med branschens koncentration till vissa orter. Utskottets majoritet konstaterar helt kort att man inte funnit anledning att tillstyrka motionsyrkandet.

Men, herr talman, det skulle ha varit mycket intressant att ha fått en litet utförligare motivering till utskottets ställningstagande, eftersom detta utan tvivel är ganska förvånande mot bakgrund av att beklädnadsindustrin har befunnit sig i nästan konstant kris i ett par decennier. Företagen går ur hand i hand. Företag flyttas inom landet och utomlands. Företag läggs ned. Företag uppstår. Folk blir av med sina jobb. Hela orter avfolkas på grund av att sysselsättningsmöjligheterna försvinner. Hela branschen präglas av total förvirring och är ett typexempel på den kapitalistiska produktionsanarkin. Det är de anställdas sociala och ekonomiska trygghet som här sätts på spel.

Mot bakgrund av detta är det ganska fantastiskt att utskottet inte finner anledning att vetenskapligt studera förhållandena i branschen.

Herr talman! Vpk framlägger i nämnda motion nr 2539 och i reservationerna till utskottsbetänkandet kort uttryckt följande aktionsprogram för den svenska tekoindustrin:

1. Förstatliga de stora textilkoncernerna.
2. Stöd de i privat ägo kvarvarande mindre företagen.
3. Lägg upp ett långsiktigt investeringsprogram för att rehabilitera branschen.
4. Ge de arbetande insyn och kontroll över arbetsförhållandena. Mobilisera deras kunnande i planeringen för branschens nydaning.
5. Stöd forskning för slagkraftig framtida produktion.
6. Lägg upp ett långsiktigt program för etablering av nya industrier i Boråsregionen, ett program som är tidsmässigt och ekonomiskt samordnat med tekoindustrins eget rationaliseringsprogram. Lägg upp motsvarande program för ny yrkesutbildning.
7. Bekämpa tekoindustrins låglönekaraktär. Kräv av privatföretagen full redovisningsskyldighet rörande ekonomiska förhållanden i utbyte

Nr 150

Fredagen den
4 juni 1976

*Åtgärder för
beklädnadsindu-
strin, m. m.*

Fredagen den
4 juni 1976

*Åtgärder för
beklädnadsindu-
strin, m. m.*

mot det statliga stödet. Genomför fullständiga demokratiska rättigheter för de arbetande på arbetsplatserna.

Avslutningsvis hävdar vpk: Det går inte längre att låta staten ta över ekonomiska garantier och ekonomiskt ansvar och sedan låta privatkapitalet efter eget gottfinnande genomföra omstruktureringen. Då blir det fel på den omstruktureringen. Då får de arbetande betala den.

Länge nog har tekoindustrins ägare fått utnyttja låglöner, statssubventioner och sin fria dispositionsrätt över branschens resurser. Det är tid för en avlösning.

Länge nog har svensk industripolitik bestått i att staten brett ut sina subventionsvingar och sin politiska välsignelse över bransch efter bransch på kapitalets villkor och utan något sammanhang mellan den samlade utvecklingens olika sidor eller de skilda branscherna. Också av den anledningen är det dags att börja tänka om på en annan nivå.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationerna 3, 4, 7 och 10 som fogats till näringsutskottets betänkande nr 70.

Herr WÄÄG (s):

Herr talman! Beklädnadsindustrins trängda läge står så klart för var och en att det inte torde behöva skildras närmare här och nu. Enighet råder om att den beklädnadsindustri vi har kvar är viktig för sysselsättningen och försörjningsberedskapen och att snabba räddningsåtgärder därför måste till.

Att skälet till beklädnadsindustrins belägenhet är en mycket liberal utrikeshandel med i stort sett fri import från låglöneländer råder det också enighet om – i varje fall inom näringsutskottet – liksom om att denna fria handel i allmänhet varit gynnsam för svenskt näringsliv i övrigt. Vissa åtgärder vidtogs 1975 mot lågprisimport, och det finns närmare skildrat i en bilaga till utskottsbetänkandet.

Beklädnadsindustrin är arbetsintensiv och därför svår att rationalisera. Eftersom produktionsvolymen inte kan öka måste varje rationalisering gå ut över sysselsättningen i branschen. Det torde vara ofrånkomligt. Ändå måste rationalisering till i det här läget, liksom samordning av verksamheten. Med statsmedel bör man dessutom stödja ansträngningar att få till stånd en ökad export. Staten måste även betala för en nödvändig försörjningsberedskap. Om dessa räddningsåtgärder handlar propositionen och utskottsbetänkandet.

Utskottet har, med tacksamhet, till prövning tagit upp alla goda uppslag som kommit in motionsvägen, särskilt från dem som kan ha praktisk kontakt med branschen. Sålunda har utskottet velat föreslå att riksdagen ger regeringen till känna att tidsramen för rationaliseringsprogrammet under löpande period utsträcks från två till fem år, som motionärer från Borås och Norrköping vill – motionerna 2538 resp. 2545.

Vidare föreslår utskottet att en höjning av lånegränsen för inskrivningslån övervägs. Det har också föreslagits i Norrköpingsmotionen. Utskottet har anslutit sig till uttalandena i motionerna 2543 (m) och 2544

(c), och enligt försvarsutskottets önskan hemställt att försörjningsberedskapslån skall kunna utgå såväl till den grundtextila ylleindustrin som till bomullsindustrin. Utskottet ansluter sig därutöver beträffande motionen 2544 till att ett samgående mellan företag inte skall vara ett ofrånkomligt krav för stödåtgärder.

Slutligen har utskottet funnit att en Boråsmotion, 1779, från allmänna motionstiden om att resurser skall kunna överföras även till andra produktområden redan tillgodosetts i propositionen. Därmed har fem motioner av femton på ett eller annat sätt tillgodosetts i utskottsbetänkandet.

Så här ett valår är det väl nödvändigt att markera sin politiska profil. På annat sätt kan inte jag upplätta en del av reservationerna.

Centern vill med reservationen 1, som också herr Regnéll biträtt, att målet för strukturstödet skall vara att minskningen av sysselsättningen inom branschen skall motverkas. Kravet kan inte rimligen förenas med strävandena att rationalisera och biträds därför inte av utskottsmajoriteten.

Även företag som inte befinner sig i akut krissituation bör få försörjningsberedskapslån, menar centern och folkpartiet i reservationen 5 och föreslår en höjning av anslagen med 7 milj. kr. Propositionen syftar med försörjningsberedskapslån till kortsiktigare räddningsåtgärder. För långsiktiga åtgärder begärde riksdagen i höstas en utredning, som utskottsmajoriteten anser att vi bör avvakta.

Med reservationen 9 slås denna öppna dörr in. Den utredning om generell sysselsättningsstöd som centern begär har riksdagen redan beställt hösten 1975.

I propositionen föreslås att Stigtex AB för ur försörjningssynpunkt nödvändig produktion av kamgarn och kardgarn får stöd under fem år. Försvarsutskottet har bedömt att samma behov av stöd inte finns för övriga företag i branschen. Men i centerns, moderaternas och folkpartiets gemensamma reservation, nr 8, begärs samma stöd till övriga företag som spinner ylle. Eftersom förhandlingar med överstyrelsen för ekonomiskt försvar pågår för att förena passande stödformer syns även denna dörr redan vara öppen – om den skall slås in blir tydligen en fråga för fru Fortuna.

Moderaterna föreslår i reservationen 2 att avskrivningslån skall kunna erhållas för produktutveckling. Vid diskussioner tidigare år om lån för produktutveckling genom företagareföreningarna har herr Regnéll och jag slitit vårt hår tillsammans över problemen hur sådana här lån skall kunna beviljas. Det går bara inte att i förväg värdera effekten av en insats för produktutveckling. Den är helt enkelt inte belåningsbar, bankmässigt sett.

I reservationen 6 kritiserar moderaterna planerna på en samordning genom Statsföretag till ett bolag för grundtextil bomullsindustri och menar att en sådan samordning, om den behövs, bör åstadkommas på privat väg. Hur långt vi i det här läget kan lita till privat initiativ kan man kanske bedöma utifrån ideologiska synpunkter, även om kon sakta avlider

Fredagen den
4 juni 1976

*Åtgärder för
beklädnadsindu-
strin, m. m.*

medan gräset växer.

Så några reservationer i utkanten på ämnet, dvs. att åstadkomma snabbt verkande räddningsåtgärder för beklädnadsindustrin.

I reservationen 11 vill folkpartiet avveckla licenstvånget för import av vissa tekovaror. Det löser givetvis inte de problem vi sysslar med nu, och rakt motsatta uppfattningar anges också i motionerha 374 och 2544 från centern samt 1799 av moderaterna och 1819 av socialdemokraterna – de senare tre från textilorter. Herr Carlstein har tidigare i dag argumenterat i frågan i anslutning till skatteutskottets betänkande nr 66. Jo visst, det var i dag – kl. 00.10–00.17 i morse!

Jag har nämnt reservationerna efter partiernas storlek och kommer till vpk-reservationerna till sist. Reservationen 3 om stöd till småföretag på vissa villkor och nr 4 om forskning rörande tekoindustrins problem, som fru Ryding närmare har berört, bör kunna observeras av den utredning om långsiktigt stöd som riksdagen beställde i höstas, men hör inte hemma bland de snabbt verkande, kortsiktiga insatserna. Bedömningen blir likartad av yrkandet i reservationen 10, som gäller regionalpolitiska insatser i Boråsområdet i enlighet med motionerna 2538 och 2539.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr SJÖNELL (c) kort genmäle:

Herr talman! Jag har inte något behov av att gå i polemik med herr Wååg. Vi har klarlagt och fastställt våra synpunkter på utskottsnivå och där bl. a. markerat de principiella olikheterna i vårt betraktande av de här problemen. Jag vill bara helt kort påpeka för herr Wååg: När vi från centern under en lång följd av år liksom nu har försökt slå vakt om tekobranschen, försökt åstadkomma förbättringar för den, försökt få garantier för att den kommer att kunna fortleva som en god och effektiv industribransch, har vi väckt förslag om de åtgärderna oberoende av om det varit valår eller inte. Det herr Wååg sade om valåret var en inte särskilt befogad anmärkning.

Jag skall bara tillägga ett par ord om vår reservation nr 5 beträffande anslag till försörjningsberedskapslån. Även där har vi markerat en annan inställning än regeringen, som herr Wååg här talar för. Om man skall lyckas med en strukturomvandling i en bransch är det – menar vi – en grundförutsättning att det finns något så när stabila företag att utgå från. Vi anser därför att det är väl så angeläget att såvitt möjligt bevara de företag som uppvisar en viss lönsamhet som att rädda en nedläggningshotad produktionskapacitet. Det måste vara en grundförutsättning om man skall ha någon framgång med de här aktionerna.

Vi tycker också att försörjningsberedskapslån – i den situation som vi i dag befinner oss i – är ett gott komplement till den arsenal av åtgärder för att stärka branschen som man hittills har fattat beslut om. Vi anser att de lånen skall kunna bli ett ännu bättre och mer finslipat instrument genom de förslag vi har rest, nämligen att försörjningsberedskapslånen

skall kunna lämnas även till företag som icke befinner sig i en akut krissituation. Motiveringen till det har jag alldeles nyss angivit. Vi har ansett att anslaget till det ändamålet måste höjas med 7 milj. kr. – ett krav som alltså återfinns i reservationen 5.

Herr MAGNUSSON i Borås (m):

Herr talman! Svensk industri har under senare år fått en allt svårare konkurrenssituation i förhållande till omvärlden. Detta gäller inte bara exportindustrin utan i ännu högre grad den del av hemmamarknadsindustrin som är utsatt för utlandskonkurrens. Orsaken ligger i det höga kostnadsläge som vi har i vårt land. Särskilt 1975 års stora lönehöjningar kommer att bli mycket besvärande för den del av industrin som är särskilt arbetsintensiv. Tekoindustrin är just en sådan, och mot den bakgrunden är det förklarligt om många företagsnedläggelser har förekommit. Detta är allvarligt både ur beredskapssynpunkt och ur sysselsättningssynpunkt. De åtgärder som statsmakterna hitintills vidtagit har endast haft marginell betydelse. När det gällt större ingripanden så har dessa varit starkt selektiva, varigenom konkurrenssituationen har blivit ännu värre för den övriga delen av näringen.

I den nu föreliggande propositionen finner vi flera exempel på en fortsättning av denna politik. Det är enligt mitt förmenande nödvändigt att vi med det snaraste åstadkommer ett system för generella åtgärder. De åtgärder som nu föreslås vad gäller spinnerisektionen utgör ett typ-exempel på en felaktig politik. Det helstatliga företaget Stigtex ges full garanti för sina förluster under en femårsperiod medan däremot den övriga delen, som utgör två tredjedelar av nu återstående spinneriföretagskapacitet, lämnas helt utan stöd. Det är egendomligt att man kan åberopa de föreslagna åtgärderna av beredskapsskäl, då åtgärden medför att det blir ännu värre för den del som ställs utanför stödet. I reservation 8 föreslås därför ett generellt stöd till hela denna del av branschen, och bakom detta förslag har flera partier samlat sig.

Det är inte riktigt att försvarsutskottet har avstyrkt detta förslag. Utskottet har nämligen sagt att det förutsätter att stöd kommer att utgå i sådana former som tryggar en från försörjningsberedskapssynpunkt godtagbar produktion på detta område.

När det gäller den grundtextila bomullsindustrin är det tydligt att regeringen tror, att lösningen är att de återstående fem väverierna skall slås samman till ett enda stort företag och att detta skall ske inom Statsföretagsgruppens arbetsområde. Jag tror inte på detta sammanslagningsraseri. Jag har i det avscendet precis samma uppfattning som den herr Sjönell tidigare har gjort sig till talesman för. Många gånger har det i stället visat sig att företagen har lättare att överleva om de inte är så stora. Jag tror att branschen själv är kapabel att resonera sig fram till en lösning som kan bli rimlig utan alltför mycket statlig inblandning.

Men nog kan staten lämna vissa garantier här liksom det visat sig nödvändigt att göra inom många andra branscher. Ett sysselsättningsstöd

Fredagen den
4 juni 1976

*Åtgärder för
beklädnadsindu-
strin, m. m.*

kan här vara befogat för att förhindra arbetslöshet och för att trygga en produktion ur beredskapssynpunkt. I motionen 2542 av herrar Nordgren och Nyhage har skisserats ett system för avskrivningslån, vilket dock i utskottets skrivning betraktas som komplicerat till sin utformning och svårt att administrera. Jag anser emellertid att det finns all anledning att när regeringen nu, som jag är ganska övertygad om, inom en nära framtid måste överväga ett generellt sysselsättningsstöd även prövar detta förslag. Det kan ju inte vara farligt att pröva det. Jag tar mig därför friheten att föreslå att så sker, genom att yrka bifall till motionen 2542 i den mån den avser att en sådan prövning skall komma till stånd. Ett yrkande av den innebörden har därför nu delats på kammarledamöternas bänkar. Jag vill poängtera att vi självfallet förutsatt att inte någon som helst förmån skall utgå med mindre än att vederbörande företag också gjort en motprestation.

Beträffande avskrivningslånen för investeringar inom konfektionsindustrin har i motionen 2545 av herr Söderström m. fl. föreslagits att dessa även skall få komma till användning vid produktutveckling. Herr Regnéll har redan kommenterat detta. Jag vill bara säga att det är ett mycket bra förslag, då vi skall ha klart för oss att de tekniska nyheter som regeringen tycks tro så mycket på, om de kommer den svenska industrin till del, också mycket snart kommer att finnas tillgängliga för konkurrenterna i utlandet. Ur konkurrenssynpunkt är det genom en bättre produkt som vi i Sverige har möjlighet att klara oss. Hitintills har det visat sig vara det bästa medlet att klara de höga kostnaderna i vårt land. Jag har personlig erfarenhet härav och vet följaktligen vad jag talar om i det fallet. Man bör således satsa på en sådan produktutveckling.

Att den svenska tekoindustrin ingalunda är – vilket man ibland tycker sig kunna utläsa mellan raderna i propositionen – på efterkälken när det gäller teknisk utrustning och effektivitet visas väl ganska bra av att den under så pass lång tid har kunnat klara sig trots den utomordentligt hårda konkurrens som den arbetat i. Den skulle inte ha klarat sig, om den inte hade varit effektiv.

Herr talman! Jag ber att få instämma i herr Regnélls tidigare framställda yrkande.

I detta anförande instämde herr Nyhage (m).

Fru HÖRNLUND (s):

Herr talman! Hösten 1975 antogs ett förslag om åtgärder för försörjningsberedskapen på beklädnadsområdet. Vid detta tillfälle begärdes i en motion av herr Carlstein och mig att riksdagen måtte uttala att riktlinjer för mer långsiktiga lösningar av beklädnadsbranschens problem snarast borde föreläggas riksdagen. Från den synpunkten är det naturligtvis tillfredsställande att regeringen framlagt förslag till ytterligare åtgärder, varav åtminstone vissa delar kan anses ingå i ett mer långsiktigt program. Jag tänker då i första hand på förslaget som berör den grund-

textila bomullsindustrin.

Vi har i motionen 2538 framhållit att det är av utomordentlig vikt att en tillräcklig produktionskapacitet kan bibehållas på den grundtextila sidan i vårt land, och vi har anslutit oss till det förslag om ägarrättslig samordning som framlagts i propositionen. Vi anser det dock väsentligt att staten går in som delägare eller ägare, om förhandlingarna leder till avsedda resultat. Om de nuvarande företagen blir helt eller delvis beroende av försörjningsberedskapslån för att klara en fortsatt existens, bör staten gå in som köpare i stället för att fortlöpande subventionera en fortsatt brist utan att äga egentlig insyn eller ha ett direkt inflytande över företagens tillverkning och skötsel.

Vi anser att det finns ytterligare skäl för detta, eftersom avskrivningslån för investeringar i försörjningsberedskapsviktig produktion i stor utsträckning gått till investeringar inom den grundtextila tillverkningen. Statsmakterna har alltså redan lämnat betydande stöd till denna industrigen, och därför finns det enligt vår mening starka skäl att också diskutera ägar- och inflytandefrågorna. Jag vågar påstå att de anställda inom tekoindustrin har haft och har särskild orsak att känna otrygghet i anställningen, och för de berörda inom den grundtextila bomullsindustrin skulle det säkert ha stor betydelse om staten tog ett direkt ägaransvar.

Eftersom Stigtext redan ingår i Statsföretagsgruppen anser vi att det borde vara naturligt att förhandlingarna inriktades på att de berörda företagen skulle ingå i denna grupp. Utskottet har avfärdat hela frågan på ett par rader och anser att Statsföretag inte skall bindas för en bestämd lösning i fråga om branschens ägarstruktur. Det förvånar mig att utskottet inte går in på någon form av principiellt resonemang i denna fråga, som åtminstone herr Carlstein och jag finner mycket viktig. Det är ju ytterst en fråga om huruvida vi skall fortsätta att sätta in statsmedel i företagen utan att ställa några krav på samhälleligt inflytande på utvecklingen. Jag anser att vi skall ställa sådana krav, och jag yrkar därför bifall till punkten 1 i motionen 2538, vari hemställs att riksdagen gör ett uttalande om att ökat statligt ägaransvar i den grundtextila tillverkningen bör komma till stånd.

Vänsterpartiet kommunisternas reservation nr 7 går betydligt längre, och av denna anledning är jag inte beredd att stödja det förslaget.

I vår motion har vi också föreslagit att stödåtgärderna för konfektionsindustrin skall utsträckas från två till fem år. Det är glädjande att utskottet har tillstyrkt vårt förslag. Det kommer att innebära att företagen får mera tid att planera för produktionsförbättringar och utan alltför stor brådska kan klara det utrednings- och utvecklingsarbete som behövs innan man är klar att presentera förslag till en ny produktionsteknik.

I motionen nr 1779, som inlämnades vid årets början, har vi tagit upp frågan om strukturstödet. Vi framhåller att det även bör omfatta insatser för överföring av resurser från tekoproduktion till andra produktområden. Vi anser nämligen att det är troligt att tekoindustrin kommer att minska antalet anställda även i fortsättningen, dels genom att

Nr 150

Fredagen den
4 juni 1976

*Åtgärder för
beklädnadsindu-
strin, m. m.*

Fredagen den
4 juni 1976

*Åtgärder för
beklädnadsindu-
strin, m. m.*

de återstående bärkraftiga företagen går in för ytterligare rationalisering, dels genom att mindre bärkraftiga företag slås ut.

För att klara sysselsättningen i Boråsregionen och i andra orter där tekoindustrin står för en betydande andel av sysselsättningen gäller det då inte att till vilket pris som helst behålla en tekoproduktion inom varje företag utan framför allt att klara sysselsättningen för de anställda. Från såväl fackligt håll som företagarkåll har man beklagat att riksdagen inte biföll den inriktning av strukturstödet som föreslogs i propositionen 57, vilket skulle ha ökat möjligheterna att övergå till annan produktion med bibehållen sysselsättning för de anställda. De borgerliga partierna avsåg ju detta förslag. Nu kan vi med tillfredsställelse konstatera att det i den föreliggande propositionen finns ett förslag att inom ramen för branschfrämjande åtgärder konsultinsatser för teko- och skoföretag skall kunna innefatta undersökningar av företagets förutsättningar för att helt eller delvis gå över till produktion inom andra branscher och marknader. Vårt motionskrav i denna del är alltså tillgodosett, och för Boråsregionens del kan det komma att innebära en nödvändig och önskvärd differentiering av det ensidiga näringslivet.

Vi är naturligtvis intresserade av att det sker en stabilisering inom tekoindustrin, vilket vi anser bör bli fallet genom de åtgärder vi nu skall besluta om. Men vi är, som jag sade förut, ändå på det klara med att branschen kommer att krympa ytterligare trots de insatser som sätts in. I medvetande om detta anser vi att kraftfulla regionalpolitiska insatser snabbt måste sättas in om inte regionen skall drabbas ännu hårdare av utflyttningar och tillbakagång.

Vi har tagit upp den regionalpolitiska frågan i vår motion 2538, men det finns också två andra motioner som behandlas under samma avsnitt i betänkandet. Dock skiljer det ganska mycket när det gäller motiveringar och förslag.

Vpk, som fullföljt med reservationen 10, har redovisat en mycket negativ syn på den regionalpolitiska verksamheten som den nu bedrivs, vilket gör att jag inte kan stödja den reservationen. Faktum är nämligen att tack vare de regionalpolitiska insatser som skett i Borås med lokaliseringsslån, styrning genom att investeringsfondsmedel fått tas i bruk, utlokalisering av statlig verksamhet och förläggning av utbildning till kommunen har vi åtminstone fått en viss differentiering av näringslivet. Jag kan alltså inte skriva under på att vi bedriver en felaktig regionalpolitik. Däremot anser jag att de insatser som satts in inte räcker till för att kompensera det stora bortfallet av arbetsplatser som vi fått vidkännas genom nedgången i tekobranschen och ännu mindre den fortsatta nedgång som vi kan vänta.

Mot den bakgrunden hade det varit värdefullt med ett uttalande från utskottets sida. Nu finns det inte något sådant, och jag får sätta min lit till att regeringen även i fortsättningen medverkar till en differentiering av vårt näringsliv. I en konjunkturuppgång bör det bli lättare att finna lämpliga objekt. Det har naturligtvis varit svårt att finna sådana under

de senaste åren. För oss är sysselsättningsfrågorna och differentieringen det viktigaste, och vi tar gärna emot både statlig verksamhet och privata företag för att få fler arbetstillfällen.

Det finns många fler frågor som jag skulle ha tagit upp, men av tidsskäl nöjer jag mig med att yrka bifall till yrkandet 1 i motionen 2538 och i övrigt till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. 1

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 1 av herr Regnéll m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Sjönell begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller näringsutskottets hemställan i betänkandet nr 70 mom. 1 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 1 av herr Regnéll m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Sjönell begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 184
Nej - 128
Avstår - 2

Mom. 2-4

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

Mom. 5

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 2 av herrar Regnéll och Siegbahn, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Regnéll begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller näringsutskottets hemställan i betänkandet nr 70 mom. 5 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 2 av herrar Regnéll och Siegbahn.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Regnéll begärde röst-

Nr 150

**Fredagen den
4 juni 1976**

*Åtgärder för
beklädnadsindu-
strin, m. m.*

Nr 150

Fredagen den
4 juni 1976

*Åtgärder för
beklädnadsindu-
strin, m. m.*

räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 267
Nej – 47
Avstår – 1

Mom. 6

Utskottets hemställan bifölles.

Mom. 7

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 3 av herr Svensson i Malmö, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan fru Ryding begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammarkaren bifaller näringsutskottets hemställan i betänkandet nr 70 mom. 7 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammarkaren bifallit reservationen nr 3 av herr Svensson i Malmö.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarkarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fru Ryding begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 301
Nej – 14
Avstår – 1

Mom. 8

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 4 av herr Svensson i Malmö, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan fru Ryding begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammarkaren bifaller näringsutskottets hemställan i betänkandet nr 70 mom. 8 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammarkaren bifallit reservationen nr 4 av herr Svensson i Malmö.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarkarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fru Ryding begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 300
Nej – 14
Avstår – 1

Mom. 9

Propositioner gavs på bifall till
dels utskottets hemställan,

dels det av herr Magnusson i Borås under överläggningen framställda yrkandet att riksdagen med anledning av motion 1975/76:2542 skulle besluta hos regeringen hemställa, att ett generellt system av sysselsättningsstöd för tekoindustrin utarbetades och att det i motionen skisserade förslaget blev föremål för en förutsättningslös prövning, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Magnusson i Borås begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller näringsutskottets hemställan i betänkandet nr 70 mom. 9 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit det av herr Magnusson i Borås under överläggningen framställda yrkandet.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Magnusson i Borås begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 263
Nej - 46
Avstår - 5

Mom. 10-14

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

Mom. 15

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 5 av herr Börjesson i Glömminge m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Sjönell begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller näringsutskottets hemställan i betänkandet nr 70 mom. 15 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 5 av herr Börjesson i Glömminge m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Sjönell begärde röst-

Nr 150

Fredagen den
4 juni 1976

*Åtgärder för
beklädnadsindu-
strin, m. m.*

Nr 150

Fredagen den
4 juni 1976

*Åtgärder för
beklädnadsindu-
strin, m. m.*

räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 195
Nej - 115
Avstår - 3

Mom. 16

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 6 av herrar Regnéll och Siegbahn, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Regnéll begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller näringsutskottets hemställan i betänkandet nr 70 mom. 16 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 6 av herrar Regnéll och Siegbahn.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Regnéll begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 267
Nej - 47
Avstår - 1

Mom. 17

Propositioner gavs på bifall till 1:o utskottets hemställan, 2:o reservationen nr 7 av herr Svensson i Malmö samt 3:o utskottets hemställan med den ändring däri som föranleddes av bifall till motionen nr 2538 av herr Carlstein och fru Hörnlund i motsvarande del, och förklarades den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Då fru Hörnlund begärde votering upptogs för bestämmande av kontrapropositionen ånyo de båda återstående propositionerna, av vilka den under 2:o angivna förklarades ha flertalets mening för sig. Sedan fru Hörnlund begärt votering även beträffande kontrapropositionen upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren till kontraproposition i huvudvoteringen angående näringsutskottets hemställan i betänkandet nr 70 mom. 17 antar reservationen nr 7 av herr Svensson i Malmö röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren till kontraproposition i nämnda votering antagit utskottets hemställan med den ändring däri som föranleds av bifall till motionen nr 2538 i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fru Hörnlund begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 16
Nej - 77
Avstår - 219

Nr 150

Fredagen den
4 juni 1976

*Åtgärder för
beklädnadsindu-
strin, m. m.*

I enlighet härmed blev följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den som vill att kammaren bifaller näringsutskottets hemställan i betänkandet nr 70 mom. 17 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit utskottets hemställan med den ändring däri som föranleds av bifall till motionen nr 2538 i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fru Hörnlund begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 255
Nej - 51
Avstår - 8

Mom. 18

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 8 av herr Regnéll m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Sjönell begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller näringsutskottets hemställan i betänkandet nr 70 mom. 18 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 8 av herr Regnéll m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades tvekan kunna råda angående resultatet, varför votering med omröstningsapparat verkställdes. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 157
Nej - 157
Avstår - 1

Då sålunda de avgivna rösterna var lika delade, gavs propositioner på att ärendet skulle dels återförvisas till utskottet, dels avgöras ome-

Nr 150

Fredagen den
4 juni 1976

*Åtgärder för
beklädnadsindu-
strin, m. m.*

delbart, och förklarades den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Herr förste vice talmannen nedlade i rösturnan en ja-sedel och en nej-sedel, varefter på herr förste vice talmannens anmodan herr Boström (s) ur urnan upptog den ena av dessa båda sedlar, och befanns denna innehålla nej.

Kammaren hade alltså i enlighet med nej-propositionens innehåll bifallit reservationen nr 8 av herr Regnéll m. fl.

Mom. 19 och 20

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

Mom. 21

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 9 av herr Börjesson i Glömminge m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Sjönell begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller näringsutskottets hemställan i betänkandet nr 70 mom. 21 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 9 av herr Börjesson i Glömminge m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Sjönell begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	–	217
Nej	–	89
Avstår	–	6

Mom. 22

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 10 av herr Svensson i Malmö, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan fru Ryding begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller näringsutskottets hemställan i betänkandet nr 70 mom. 22 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 10 av herr Svensson i Malmö.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fru Ryding begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 297
Nej – 14
Avstår – 1

Nr 150

Fredagen den
4 juni 1976

*Teckning av aktier i
AB Eiser*

Mom. 23–25

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

Mom. 26

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 11 av herr Andersson i Örebro, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Nyquist begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller näringsutskottets hemställan i betänkandet nr 70 mom. 26 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 11 av herr Andersson i Örebro.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Nyquist begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 280
Nej – 27
Avstår – 4

§ 4 Teckning av aktier i AB Eiser

Föredrogs näringsutskottets betänkande 1975/76:71 med anledning av propositionen 1975/76:125 med förslag om tilläggsbudget III till statsbudgeten för budgetåret 1975/76 i vad avser teckning av aktier i AB Eiser jämte motion.

Regeringen hade i propositionen 1975/76:125 bilaga 11 (industridepartementet) under punkten 4 (s. 51–54) föreslagit riksdagen att till teckning av aktier i AB Eiser på tilläggsbudget III till statsbudgeten för budgetåret 1975/76 anvisa ett investeringsanslag av 10 000 000 kr.

I detta sammanhang hade behandlats motionen 1975/76:2405 av herr Nordgren m. fl. (m), vari såvitt nu var i fråga (yrkandet 2) hemställts

*Teckning av aktier i
AB Eiser*

att riksdagen med avslag på propositionens förslag om teckning av aktier i AB Eiser hos regeringen skulle anhålla om nytt förslag i enlighet med vad i motionen anförts.

Utskottet hemställde
att riksdagen med bifall till regeringens förslag och med avslag på motionen 1975/76:2405 till Teckning av aktier i AB Eiser på tilläggsbudget III till statsbudgeten för budgetåret 1975/76 under fonden för statens aktier anvisade ett investeringsanslag av 10 000 000 kr.

Reservation hade avgivits av herrar Regnéll (m) och Siegbahn (m) som ansett att utskottet bort hemställa

- att riksdagen med bifall till motionen 1975/76:2405 yrkandet 2 skulle
- avslå propositionen 1975/76:125 bilaga 11 punkten 4,
 - som sin mening ge regeringen till känna vad reservanterna anför.

Herr REGNÉLL (m):

Herr talman! I december 1973 fördes här i kammaren en debatt kring förslaget att staten skulle för 45 milj. kr. förvärva halva aktiekapitalet, 10 milj. kr., i textilkoncernen Eiser. Eiser skulle i sammanhanget också kunna påräkna 44 milj. kr. via AMS. Motprestationen från den tidigare helägaren Eiser Invest AB skulle vara att man förlade en del av produktionen till Norrland. Man räknade med att ungefär 600 personer skulle få sysselsättning i de aktuella orterna. I en motion med herr Hovhammar som första namn yrkades avslag på de begärda 45 miljonerna.

I debatten gick jag ganska noga igenom Eisers tidigare resultat – sifferexercis kallade jag det, ser jag när jag nu läser igenom protokollet från 1973. Tidigare nådda resultat gav alltså inte anledning att betala 45 milj. kr. för halva aktiekapitalet. Räknat på en sådan köpeskilling skulle man få en avkastning på mindre än 1 %. Framtiden kunde, sade jag, beräknas bli än dystrare. Man underskattade, menade jag, svårigheterna med vårt höga löneläge och de billiga importvarorna. För de norrländska orterna skulle det vara långt tryggare att få stöd via t. ex. Norrlandsfonden eller statens hantverks- och industrilånefond. Vi föreslog därför från vårt håll att de 45 miljonerna skulle disponeras på så sätt och inte för att, som vi bedömde det, till kraftigt överpris köpa in sig i den riskabla textilbranschen.

Sakliga motargument framfördes inte i debatten. Herr Svanberg, som talade för propositionens förslag, inskränkte sig nämligen till att säga: "Jag tycker att denna fråga inte är någonting att diskutera."

Tyvärr måste alla nu konstatera att den analys som 1973 års sifferexercis ledde fram till var riktig. En förlust på 17 milj. kr. visar Eiser före dispositioner och skatter för det senaste verksamhetsåret. Varulagret är alarmerande stort, soliditet och likviditet låga. Nybyggnaden i Norrland har kostat 2 milj. kr. mer än man hade tänkt sig.

Årets förslag går ut på att staten skall teckna preferensaktier i Eiser

för 10 milj. kr. Vi ifrågasätter klokheten i detta. Vi anser att uppgifterna i propositionen i varje fall inte ger tillräckliga motiv för en sådan aktieteckning. Därför avvisar vi förslaget som det framförs nu och vill ha en grundligare analys för ett kommande beslut.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr WÅÅG (s):

Herr talman! Det är för att göra en företagsekonomisk bedömning som moderaterna finner underlaget i propositionen för magert och därför yrkar avslag.

Nu är det, precis som i det förra ärendet, samhällsekonomiska motiv som föranleder statens satsning. Det gäller att uppehålla en beredskapsproduktion och en sysselsättning. En sådan effekt låter sig inte värdera i pengar. Utskottsmajoriteten har därför ansett att det underlag som redovisas i propositionen är ett tillräckligt ekonomiskt underlag. Eftersom det rör sig om en aktieteckning för vilken krävs motsvarande motprestation av bolaget, har utskottsmajoriteten ansett att AB Eisers företagsökonomiska bedömning för sin aktieteckning är en garanti, och därför yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Herr REGNÉLL (m):

Herr talman! Vi är medvetna om att det från början låg samhällsekonomiska bedömningar bakom, men på den punkten uttalade vi redan 1973, och jag tillät mig att säga det på nytt, att det kan sättas i fråga, huruvida man gör ett litet samhälle någon tjänst genom att utlokalisera en textilindustri, och det kan i lika hög grad ifrågasättas, huruvida de som anställs i detta företag görs en tjänst. Det är en besvärlig bransch, och därför kan också de engagerade där räkna med en osäker anställning.

När herr Wååg nu säger att ägaren Eiser, som står kvar med halva det gamla aktiekapitalet, nu skall göra samma prestation som staten, är det kanske först att lägga märke till att den prestationen fullgörs av Eiser Invest AB genom att de förvandlar en tidigare fordran på Eiser till preferensaktiekapital, alltså en väsentligt mindre prestation än den man föreslår att riksdagen skall fullgöra.

Jag vidhåller mitt yrkande om bifall till reservationen.

Överläggningen var härmed slutad.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herrar Regnéll och Siegbahn, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Regnéll begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller näringsutskottets hemställan i betänkandet nr 71 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av herrar Regnéll och Siegbahn.

Nr 150

Fredagen den
4 juni 1976

*Teckning av aktier i
AB Eiser*

Fredagen den
4 juni 1976

*Omorganisation av
förenade fabriks-
verken*

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Regnéll begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 259
Nej - 44
Avstår - 3

§ 5 Föredrogs

Näringsutskottets betänkanden

1975/76:74 med anledning av propositionen 1975/76:150 (kompletteringspropositionen) i vad avser redovisning av allmänna pensionsfondens fjärde fondstyrelses verksamhet under år 1975

1975/76:75 med anledning av propositionen 1975/76:150 (kompletteringspropositionen) i vad avser redovisning av Post- och Kreditbankens verksamhet

Skatteutskottets betänkande

1975/76:69 med anledning av propositionen 1975/76:212 med förslag till godkännande av avtal mellan Konungariket Sveriges regering och Folkrepubliken Polens regering för undvikande av dubbelbeskattning beträffande skatter på inkomst och förmögenhet samt ett till avtalet fogat protokoll

Kammaren biföll vad utskottet i dessa betänkanden hemställt.

§ 6 Omorganisation av förenade fabriksverken

Föredrogs näringsutskottets betänkande 1975/76:62 med anledning av propositionen 1975/76:122 om omorganisation av förenade fabriksverken, m. m. jämte motioner.

I propositionen 1975/76:122 (industridepartementet) med förslag till omorganisation av förenade fabriksverken (FFV), m. m. hade regeringen föreslagit riksdagen att

1. godkänna vad chefen för industridepartementet hade förordat om förenade fabriksverkens verksamhetsinriktning.

2. godkänna vad chefen för industridepartementet hade förordat i fråga om förenade fabriksverkens organisation och medge regeringen rätt att i fortsättningen besluta om ändring i denna.

3. bemyndiga regeringen att vidta de övergångsåtgärder och åtgärder i övrigt som behövdes för förslaget genomförande.

4. bemyndiga regeringen att besluta om försäljning av statens aktier och andra andelar i företag, som förvaltades av förenade fabriksverken.

5. medge att 45 000 kr. fick tas i anspråk från anslaget Byggnader

och utrustning under fabriksverkens fond för teckning av aktier i Trivab Konfektions AB.

6. till Byggnader och utrustning under fabriksverkens fond för budgetåret 1976/77 anvisa ett investeringsanslag av 65 000 000 kr.

Beträffande propositionens huvudsakliga innehåll anfördes följande:

"I propositionen föreslås riktlinjer för inriktningen av förenade fabriksverkens verksamhet samt ny organisation för verket. Vidare föreslås att verksamheten vid Centrala beklädnadsverkstaden i Karlskrona och Åkers krutbruk avvecklas. Ett investeringsanslag på 65 milj. kr. föreslås till investeringar hos verket budgetåret 1976/77."

I detta sammanhang hade behandlats de med anledning av propositionen väckta motionerna

1975/76:2277 av herr Knut Johansson i Stockholm m. fl. (s), vari hemställdes att riksdagen hos regeringen skulle anhänga om tillsättande av en utredning med uppgift att framlägga förslag om lämplig företagsform för statlig konkurrensutsatt affärsdrivande verksamhet samt om bättre samordning mellan dessa verksamheter.

1975/76:2288 av herr Carlström (fp), vari hemställdes att riksdagen skulle

1. ge regeringen till känna vad i motionen anförts beträffande Centrala beklädnadsverkstaden i Karlskrona (CBV) och dess framtida utveckling, ävensom vad som i motionen framhållits beträffande tvätteriverksamhetens fortsatta utveckling.

2. med avslag på propositionen i dessa delar besluta att avvecklingen av CBV icke skulle förverkligas.

1975/76:2289 av herr Ekinge (fp), vari hemställdes att riksdagen skulle

1. ge regeringen till känna vad i motionen anförts om den civila produktionen inom förenade fabriksverken och om tvätteriverksamhetens fortsatta utveckling.

2. med avslag på propositionen i denna del besluta att avvecklingen av verksamheten vid Åkers krutbruk skulle anstå och att möjligheterna till lokalisering av ytterligare verksamhet skulle främjas.

3. ge regeringen till känna vad i motionen i övrigt anförts om behovet av insatser i fråga om FFV:s verksamhet.

1975/76:2290 av fru Hambræus m. fl. (c), vari hemställdes att riksdagen anvisade ett med 7 milj. kr. förhöjt anslag till förenade fabriksverken för bl. a. produktion av en stirlingmotor för kombinerad elgenerering och uppvärmning i enlighet med vad som anförts i motionen.

1975/76:2291 av herrar Karlsson i Mariefred (c) och Sundkvist (c), vari hemställdes att riksdagen uttalade

Nr 150

Fredagen den
4 juni 1976

*Omorganisation av
förenade fabriks-
verken*

Fredagen den
4 juni 1976

*Omorganisation av
förenade fabriks-
verken.*

1. att vid en avveckling av verksamheten vid Åkers krutbruk denna avveckling borde anpassas till möjligheterna att bereda berörd personal annan sysselsättning på orten, även om avvecklingen därigenom inte skulle kunna ske under budgetåret 1980/81,
2. att den särskilda arbetsgruppens verksamhet för att åstadkomma andra sysselsättningsmöjligheter borde ske i nära samverkan med de kommunala myndigheterna, samt

1975/76:2292 av herr Nordgren m. fl. (m), vari hemställts att riksdagen skulle

1. ge regeringen till känna vad som anförts i motionen beträffande verksamheten för FFV,
2. anhålla om ytterligare utredning av alternativet att överföra FFV:s underhållssektor till en under försvaret lydande organisation, samordnad med övrig underhållsverksamhet inom försvaret,
3. uttala att frågan om vart från FFV avskilda projekt och verksamheter skulle överföras borde prövas förutsättningslöst.

Utskottet hemställde

1. beträffande förenade fabriksverkens verksamhetsinriktning att riksdagen med bifall till propositionen 1975/76:122 yrkandet 1, med anledning av motionen 1975/76:2292 yrkandet 1 i ifrågavarande del och med avslag på motionen 1975/76:2289 yrkandet 1 i ifrågavarande del godkände vad chefen för industridepartementet hade förordat,
2. beträffande företagsform för förenade fabriksverken att riksdagen med anledning av motionerna 1975/76:2277 och 1975/76:2292 yrkandet 1 i ifrågavarande del som sin mening gav regeringen till känna vad utskottet anförde,
3. beträffande förenade fabriksverkens organisation att riksdagen med bifall till propositionen 1975/76:122 punkten 2 och med avslag på motionen 1975/76:2292 yrkandet 2 godkände vad chefen för industridepartementet hade förordat och medgav regeringen rätt att fortsättningsvis besluta om ändring i organisationen,
4. beträffande övergångsåtgärder m. m. att riksdagen med anledning av propositionen 1975/76:122 punkten 3 samt motionen 1975/76:2288, motionen 1975/76:2289 såvitt den inte omfattades av utskottets hemställan under 1, motionen 1975/76:2291 och motionen 1975/76:2292 yrkandet 3 bemyndigade regeringen att i enlighet med vad utskottet anförde vidta erforderliga övergångsåtgärder och åtgärder i övrigt i samband med omorganisationen av förenade fabriksverken,
5. beträffande försäljning av vissa av statens aktier och andelar att riksdagen med bifall till propositionen 1975/76:122 yrkandet 4 bemyndigade regeringen att besluta om försäljning av statens aktier och andra andelar i företag som förvaltades av förenade fabriksverken,
6. beträffande höjning av aktiekapitalet i Trivab Konfektions AB att riksdagen med bifall till propositionen 1975/76:122 punkten 5 medgav

att 45 000 kr. fick tas i anspråk från anslaget Byggnader och utrustning under fabriksverkens fond för teckning av aktier i Trivab Konfektions AB.

7. beträffande investeringsanslag att riksdagen med bifall till propositionen 1975/76:122 punkten 6 och med avslag på motionen 1975/76:2290 till byggnader och utrustning under fabriksverkens fond för budgetåret 1976/77 anvisade ett investeringsanslag av 65 000 000 kr.

Reservationer hade avgivits

1. beträffande förenade fabriksverkens organisation av herrar Regnéll (m) och Hovhammar (m) som ansett att utskottet under 3 bort hemställa att riksdagen med anledning av propositionen 1975/76:122 punkten 2 och med bifall till motionen 1975/76:2292 yrkandet 2 som sin mening gav regeringen till känna vad reservanternas anförts,

2. beträffande investeringsanslag av herrar Börjesson i Glömminge och Gustafsson i Byske samt fru Hambræus och fru Oskarsson (samtliga c) som ansett att utskottet under 7 bort hemställa

att riksdagen med anledning av propositionen 1975/76:122 punkten 6 och med bifall till motionen 1975/76:2290 till Byggnader och utrustning under fabriksverkens fond för budgetåret 1976/77 anvisade ett investeringsanslag av 72 000 000 kr.

Fru HAMBRAEUS (c):

Herr talman! Riksdagen beslöt tidigare i år enhälligt efter en motion av Maj Britt Theorin m. fl. att beställa en statlig planering för alternativt utnyttjande av försvarsindustrins resurser, så att de som arbetar med vapentillverkning kan gå över till civil produktion om det bedöms möjligt av säkerhetsskäl. Förenade fabriksverken har redan en planering för att utveckla flera civila produkter. I proposition nr 122 anser också industriministern att verket bör utnyttja den överkapacitet som av säkerhetspolitiska skäl inte kan minskas för att i viss utsträckning producera civila produkter. Det är angeläget att öka tryggheten för de anställda.

Förenade fabriksverken har genom eget utvecklingsarbete tagit fram intressanta prototyper, bl. a. det s. k. Stirling-Power-Pack-projektet, en liten stirlingmotor på 10 kW som skulle kunna producera el och värme med vilken värmekälla som helst, i det närmaste helt utan buller, avgaser eller skakningar. Förenade fabriksverken har äskat 7 milj. kr. för att kunna börja tillverka för marknaden denna och andra intressanta nyheter vid gevärsfaktoret i Eskilstuna och torpedverkstaden i Motala.

Stirling-Power-Pack-motorn skall inte förväxlas med det större engagemanget i United Stirling i Malmö som riksdagen stöder. Med tanke på att riksdagen vill att försvarsindustrierna planerar för civil produktion och eftersom industriministern är positiv till detta inom FFV i propositionen, är det närmast obegripligt att regeringen inte föreslår riks-

Nr 150

Fredagen den
4 juni 1976

*Omorganisation av
förenade fabriks-
verken*

Fredagen den
4 juni 1976

*Omorganisation av
förenade fabriks-
verken*

dagen besluta att ställa dessa medel till förfogande. Regeringen motarbetar introduktionen på marknaden av ett nytt alternativ för el- och värmeproduktion som från miljösynpunkt är att föredra jämfört med flera av de nu tillgängliga produktionsformerna.

I en interpellationsdebatt med Pär Granstedt i tisdags betygade industriministern sitt intresse att samarbeta med näringslivet när det gäller utveckling av ny energiteknik. Om sådana deklarationer skall bli trovärdiga, krävs det att man låter bli att förhåla uppenbart intressanta energiprojekt som ett statligt verk skulle kunna föra ut på marknaden.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen 2.

Under detta anförande övertog herr talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr REGNÉLL (m):

Herr talman! Reservationen 1 under detta utskottsbetänkande följer upp motion av herr Nordgren m. fl. där det görs gällande att förenade fabriksverken i vissa fall kan vara en onödig mellanhand när det gäller underhållsverksamhet till försvaret. Man skulle förmodligen kunna spara in sändandet av en hel del papper, en hel del tjänsteresor och telefonerande, om försvaret i egen regi fick ta hand om en del av dessa uppgifter. Något direkt påstående i den riktningen görs inte i motionen eller i reservationen, men man uttalar sig till förmån för att detta skulle övervägas i framtiden.

Jag ber, herr talman att få yrka bifall till reservationen 1.

Fru HANSSON (s):

Herr talman! Näringsutskottets betänkande 1975/76:62 behandlar propositionen 1975/76:122 rörande omorganisation av förenade fabriksverken och till densamma väckta motioner. Eftersom jag förutsätter att kammarens ledamöter känner till propositionens innehåll och med hänsyn till den sena timmen kommer jag inte att redogöra för denna. Jag kommer i stället att helt kort redogöra för de motioner som är väckta i anslutning till propositionen.

I motionen 2277 av Knut Johansson m. fl. begärs att en utredning skall tillsättas med uppgift att lägga fram förslag om lämplig företagsform för statlig konkurrensutsatt affärsdrivande verksamhet samt om en bättre samordning mellan dessa verksamheter.

Enligt motionen 2292 av herr Nordgren m. fl. anses att FFV skall ombildas till aktiebolag.

Utskottet anser att mycket talar för att aktiebolagsformen är en lämpligare företagsform än den nuvarande, men att bl. a. personalens inställning medför att frågan inte kan avgöras snabbt utan får ses på längre sikt. Utskottet instämmer därför i uttalandet i motionen 2277 om behovet av utredning och att denna tillsättes så snabbt att underlag finns för ett beslut när frågan om företagsform tas upp på nytt om tre till fem år.

Motionen 2277 är därmed tillgodosedd, medan utskottet avslår motionen 2292 i denna del.

I motionen 2292 punkten 2 förordas också att alternativet med ett återförande av FFV:s underhållsverksamhet till försvaret skall utredas nu.

Utskottsmajoriteten, som delar FFV-utredningens bedömning att det inte finns någon anledning att pröva frågan om ett återförande av underhållsverkstäderna till försvaret, anser att frågan i stället bör tas upp till övervägande när frågan om FFV:s företagsform på nytt skall prövas och avstyrker motionen 2292 i denna del.

Fyra motioner innehåller yrkanden i de avsnitt i propositionen som avser olika övergångsåtgärder och åtgärder som erfordras för genomförandet av förslaget till omorganisation av FFV.

I motionen 2288 av herr Carlström föreslås att centrala beklädnadsverkstaden, CBV, skall överföras till de statliga kommunikationsverken med uppgift att tillverka uniformer för dessa verk och för försvaret.

CBV:s nuvarande verksamhet och utveckling har noga analyserats av FFV-utredningen, och man bedömer möjligheterna att bedriva den lönsamt som mycket små. Utskottet finner inte heller att tillgängliga fakta ger stöd åt att motionärernas antaganden skulle förbättra möjligheterna till ökad produktionsvolym och lönsamhet och avstyrker motionen 2288 i denna del. Samma motion liksom motionerna 2289 av herr Ekinge och 2292 av herr Nordgren m. fl. tar också upp frågan om den framtida organisationen av FFV:s tvätteriverksamhet.

Man vill att de aviserade förhandlingarna mellan staten och landstingen skall komma till stånd snarast och att de inom FFV samlade resurserna för forskning och utveckling på tvätteriområdet bör tas till vara. Värdet av en sammanhållande organisation för tvätteriverksamheten understryks, och i det sammanhanget finns anledning att verka för att Sveriges tvätteriförbund får en stark ställning.

De erfarenheter och det kunnande som finns samlade hos personalen vid FFV-tvätteriernas centralkontor bör uppmärksammas. Motionärerna anser att överlåtelse av delar av verksamheten inte enbart begränsas till landstingskommuner utan att även andra alternativ prövas.

Utskottet förutsätter att förhandlingarna om förändrat huvudmannaskap för FFV:s tvätteriverksamhet skall ske så snabbt som möjligt, bl. a. med hänsyn till personalen.

När det gäller frågan om efter vilka riktlinjer förhandlingarna skall föras anser utskottsmajoriteten att det inte finns anledning att gå in på den frågan utan anser sig kunna utgå ifrån att förhandlingarna sker på sådant sätt att statens och därmed FFV:s intressen tillvaratas. När det gäller frågan om vart olika projekt och verksamheter skall överföras, anser utskottet att olika alternativ – både statliga, kommunala och privata – kan prövas då det är möjligt.

Propositionens förslag om en avveckling av Åkers krutbruk tas upp i tre motioner, nämligen i motionen 2289 av herr Ekinge, 2291 av herrar

Fredagen den
4 juni 1976

*Omorganisation av
förenade fabriks-
verken*

Karlsson i Mariefred och Sundkvist och 2292 av herr Nordgren m. fl.

Motionärerna vill dels att avvecklingen anstår till dess att frågan om FFV:s framtida företagsform skall prövas på nytt, dels att avvecklingen anpassas till möjligheten att bereda berörd personal arbete på orten och att en arbetsgrupp som aviseras i propositionen skall tillsättas snarast och få en allsidig sammansättning så att olika alternativ förutsättningslöst kan prövas. Utskottet anser det nödvändigt att alternativa sysselsättningsmöjligheter ordnas för de anställda och anser att det finns rådruum för detta eftersom avvecklingen inte kommer att ske förrän 1980/81. Utskottet anser det också angeläget att den föreslagna arbetsgruppen tillsätts snarast och utgår från att den kommer att arbeta i nära samverkan med de kommunala myndigheterna. Motionärernas önskemål är därmed tillgodosedda.

I motionen 2290 av fru Hambræus m. fl. vad gäller anslagsfrågor föreslås att riksdagen utöver investeringsanslaget beviljar 7 milj. kr. till FFV för produktion av en stirlingmotor för kombinerad el- och värmeförsörjning.

Utskottet anser att det arbete som bedrivs inom FFV för utveckling av kompletterande produkter kan komma att visa sig vara av stort värde. Men när det gäller detta projekt har inte FFV vare sig i sin senaste anslagsframställning eller på annat sätt presenterat några kalkyler som kan ligga till grund för ett positivt ställningstagande från utskottets sida. Utskottet yrkar avslag på denna motion.

Till utskottsbetänkandet har fogats två reservationer, en av moderaterna där man begär att ett återförande av FFV:s underhållsverksamhet till försvaret skall övervägas nu samt en reservation av centerpartiet där man begär en höjning av investeringsanslaget till FFV för att möjliggöra en kompletterande produktutveckling.

Herr talman! Med det anförda vill jag yrka bifall till vad utskottet anfört på samtliga punkter.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. 1 och 2

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

Mom. 3

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 1 av herrar Regnéll och Hovhammar, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Regnéll begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller näringsutskottets hemställan i betänkandet nr 62 mom. 3 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 1 av herrar Regnéll och Hovhammar.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Regnell begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 252
Nej - 46

Mom. 4-6

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

Mom. 7

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 2 av herr Börjesson i Glömminge m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan fru Hambræus begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller näringsutskottets hemställan i betänkandet nr 62 mom. 7 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 2 av herr Börjesson i Glömminge m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fru Hambræus begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 218
Nej - 81

§ 7 Föredrogs

Näringsutskottets betänkanden

1975/76:66 med anledning av motion om försäljning av utländsk frukt
1975/76:67 om uppskov med behandlingen av vissa ärenden

Kammaren biföll vad utskottet i dessa betänkanden hemställt.

§ 8 Föredrogs

Finansutskottets betänkanden

1975/76:47 angående tilläggsbudget II och tilläggsbudget III till statsbudgeten för budgetåret 1975/76
1975/76:48 angående statshudget för budgetåret 1976/77

Sedan kammaren bifallit utskottets framställningar om att ärendena skulle företas till avgörande efter endast en bordläggning, bifölls vad utskottet i övrigt hemställt i dessa betänkanden.

Nr 150

Fredagen den
4 juni 1976

*Omorganisation av
förenade fabriks-
verken*

Fredagen den
4 juni 1976

*Meddelande om
riksmötet 1976/77,
m. m.*

*Riksmötets
avslutning*

Herr TALMANNEN:

De kammarens protokoll som återstår ojusterade vid innevarande riksmötes slut framläggs till godkännande fredagen den 18 juni kl. 12.00 och fredagen den 2 juli kl. 12.00.

Under förutsättning att utgången av höstens riksdagsval hinner kungöras i vederbörlig tid kommer den nyvalda kammarens första sammanträde att börja måndagen den 4 oktober kl. 11.00. Skriftlig eller telegrafisk underrättelse om tidpunkt för det första sammanträdet kommer att tillställas riksdagsledamöterna. Avsikten är att utskottsval skall ske måndagen den 11 oktober.

I enlighet med rekommendationer av talmanskonferensen kommer veckorna den 1-7 november 1976 och den 21-27 februari 1977 att hållas fria från sammanträden i kammare och utskott.

§ 10 Riksmötets avslutning

Herr TALMANNEN:

Ärade kammarledamöter! Jag utgår från att ingen av kammarens ledamöter önskar att jag nu skall lämna en sammanfattande redogörelse över 1975/76 års riksmöte och den gångna treårsperioden. Jag hänvisar i stället till den utdelade statistiken, där praktiskt taget varje diagram visar att arbetsbelastningen vid riksmötet 1975/76 varit väsentligt större än under tidigare år.

Inte mindre än 46 av kammarens ledamöter kommer nu att avgå från riksdagen. Herr andre vice talmannen Virgin och fru tredje vice talmannen Nettelbrandt lämnar båda riksdagsarbetet och talmansuppgiften, som de fullgjort med oväld och stor skicklighet. Det tack jag här riktar till våra två avgående vice talmän avser såväl deras insatser i kammarens presidium som deras riksdagsmannagärning i övrigt.

Kammarens ålderspresident herr Nilsson i Stockholm lämnar nu riksdagen, som han tillhört i 37 år. Som ledamot av regeringen under åren 1945-1971 uppehöll han posterna som kommunikationsminister, försvarsminister, socialminister och utrikesminister. Herr Hedlund avgår efter 36 riksdagsår. Han var partiledare för centerpartiet under åren 1949-1971 och tillhörde regeringen under 7 år. Herr Nilsson i Stockholm och herr Hedlund har under mer än ett kvarts sekel varit förgrundsgestalter i vårt lands politiska liv.

Trafikutskottets ordförande herr Sven Gustafson i Göteborg kom med i riksdagen 1949 och kan alltså se tillbaka på 29 riksdagar. Socialförsäkringsutskottets ordförande herr Fredriksson och herr Lange, ledamot av regeringen under 16 år, har båda 25 riksdagar bakom sig, utrikesutskottets ordförande herr Arne Geijer i Stockholm och herr Sundelin 23. Herr Regnéll, som var ordförande i bankoutskottet åren 1962-1970,

har liksom herr Nilsson i Trobro och herr Hedström varit verksam i riksdagen i 22 år.

Fru Thunvall, herr Löfgren, herr Gustafsson i Byske, herr Franzén och herr Petersson i Nybro har tillhört riksdagen i 21 år och finansutskottets ordförande under åren 1971–1973, herr Ekström, samt herr Magnusson i Tanum och herr Andersson i Storfors i 20 år. Även kulturutskottets ordförande herr Mattsson i Lane-Herrestad hör till dem som nu lämnar riksdagen.

Jag riktar ett varmt tack inte bara till de ledamöter jag här nämnt utan också till övriga avgående ledamöter för förnämliga arbetsinsatser och gott kamratskap. Jag tackar också kammarens övriga ärade ledamöter för det intresserade och värdefulla arbete som utförts under det gångna riksmötet.

Ett särskilt tack vill jag uttala till vice talmännen för värdefull hjälp och gott samarbete.

Jag framför också kammarens tack till vår sekreterare för hans skickliga och ansvarsmedvetna arbete. Likaså vill jag ge uttryck för kammarens tacksamhet till kanslipersonalen, stenografkåren och all övrig personal för utomordentliga arbetsinsatser och beredvillighet under den mycket hårda arbetsbelastning som vi haft detta år.

Jag önskar kammarens ärade ledamöter och personal en skön och angenäm sommar. Även om valrörelsen, som redan börjat, kommer att medföra mycket arbete för ledamöterna hoppas jag ändå att sommaruppehållet skall ge alla tillfälle till avkoppling och rekreation.

Herr andre vice talmannen VIRGIN (m):

Herr talman! Tredje vice talmannen Cecilia Nettelbrandt och jag själv ber att få tacka för de mycket vänliga ord som riktades till oss. Vi vill också tacka Henry Allard för ett fint föredöme, för överseende och vänlighet i ett samarbete inom talmanspresidiet som inte skulle ha kunnat vara bättre.

När jag 1960 inträdde som ledamot av första kammaren hade jag inte särskilt stora förväntningar. När jag nu efter nära 17 år lämnar riksdagen är jag uppfylld av tacksamhet över de upplevelser jag har haft och de intryck och erfarenheter jag har fått. Jag har lärt mig förstå att Sveriges riksdag är ett utomordentligt fint instrument i vårt svenska folkstyre. Det innebär inte att jag inte kan finna saker som är värda att kritisera i riksdagen. Det vore inte sant att säga det. Men jag har insett att riksdagen är en fullödlig representant för huvudmännen, för det svenska folket med dess brister och ofullkomligheter, men också med dess storhet och styrka.

Jag har lärt mig att riksdagens ledamöter är en samling personligheter, som – trots skiftande bakgrund och trots olika åsikter och värderingar – alla har en sak gemensam: en strävan att efter bästa förmåga främja det svenska samhällets lyckosamma utveckling. Det är en strävan som tar sig olika uttryck och som i stridens hetta av motståndare ofta förnekas, men den finns där alltid. Den är alltid drivkraften bakom förslag och

yrkanden som framställs här i kammaren och grundvalen för de beslut som här fattas liksom den var det i kammarens båda föregångare.

Jag vill gärna tro att det kommer att förbli så i framtiden även om kammarens sammansättning kan komma att förändras.

Herr talman! Det är med djupaste respekt för Sveriges riksdag, för dess talman och för dess andra framstående företrädare – och med det menar jag var och en av kammarens ledamöter och tjänstemän – och det är med uppriktig tillgivenhet för alla dem som jag har lärt känna under dessa år som jag nu ber att få säga tack och farväl.

Herr NILSSON i Stockholm:

Herr talman! Som ålderman tackar jag å allas våra vägnar eder för de vänliga ord ni nyss riktade till oss. Jag betygar samtidigt vår uppskattning av edert handhavande av talmansklubban. Detta omdöme gäller också presidiet i övrigt. Trots en ständigt ökande belastning har ni bidragit till att riksdagen är arbetsduglig. Visst har slutperioden som alltid varit arbetsam, delvis beroende på ledamöternas trängtan att ge uttryck åt sina oförgripliga meningar – förståeligt med tanke på de frågor som behandlats. Talarna har inte ansett sig böra vara njugga i det avseendet med volymprocenten. Och presidiet har tålmodigt, med minner av förståelse och välvilja, lyssnat till förkunnelserna.

Jag instämmer också i det tack som herr talmannen riktade till de skickliga medarbetare, som under cheftjänstemännens ledning bidragit till ett gott resultat.

Som vi nyss hörde lämnar många av kammarens ledamöter med detta riksmöte sina uppdrag som folkets befullmäktigade ombud. Det sker icke utan ett stänk av vemod. Vi finner dock tröst i att ingenting kan hindra oss att utanför riksdagen verka för våra meningar. Om till äventyrs livet inte börjar vid sjuttio så går det i alla händelser vidare.

Värre blir saknaden av kamratskapet som utvecklas här i huset, detta finstämda instrument i samspelet människor emellan, som gör den dagliga samvaron så otvungen och mänsklig och som övervinner alla partigränser och gruppbildningar av annat slag. Det skapar en god arbetsmiljö. Ytterst bottnar företeelsen i den politiska värdegemenskap som trots alla motsättningar präglar vår tillvaro, en tillgång som vi skall ta vara på och vidareutveckla. Partipolitiska meningar och ideologier kan brytas mot varandra utan att åtföljas av oförsonliga motsättningar och personligt agg, ett vittnesbörd om det demokratiska systemets styrka och överlägsenhet i jämförelse med andra system.

Vid min ålder blickar man gärna tillbaka på sin ungdoms synder – och önskar att man kunde göra om dem. Nåja, en blick i gamla riksdagsprotokoll har uppenbarat för mig, att ett och annat kunde ha varit o gjort.

Ett är dock säkert: det är en oförlikneligt händelserik tid på gott och ont vi äldre kan blicka tillbaka på. Även om vi förskonats från de våldsamma politiska och militära jordskalv, som kännetecknat större delen

av den övriga världen, så har vi varit med om en förunderlig utveckling i vårt folks historia. Sverige har – trots alla kvardröjande ofullkomligheter – blivit ett bättre hem för sina söner och döttrar. De tekniska underverken har medverkat här till. Men fördelningsproblemet har ständigt måst skjutas i förgrunden, och många av de tekniska förbättringarna är resultat av själva demokratiseringsprocessen.

Denna utveckling har skett utan att den berövat någon medborgare friheten, om man bortser från att den begränsat friheten att utnyttja andra människor. Det beslut om arbetslivets ytterligare reformering som detta riksmöte fattat öppnar nya perspektiv till att fördjupa och befästa demokratin. Detta är av utomordentlig vikt, eftersom arbetsplatsen är en väsentlig del av vårt gemenskapsliv.

För er yngre, som skall fortsätta samhällsbyggandet, blir uppgiften inte lättare än för oss som lämnar av. Jordens folk blir alltmera beroende av varandra. Någon har sagt att vårt århundrade har fundamentalt ändrat vår tillvaros mått och rymd. Folken och länderna har ryckt varandra närmare än tidigare under årtusenden. Tekniken behärskar alltmer vår tillvaro. Den är frigjord från individen. Den tillhör helheten. De flesta tekniska framsteg som förändrar vår värld är kollektiva prestationer. Vad vi upplever är snarare ett tänkesätt hos mänskligheten än hos människan. Vetenskap och teknik driver oss in i en allt större kollektiv gemenskap. ett faktum som måste bejakas i vår praktiska politik.

Vi är dock medvetna om att det finns en fara i att vetenskapen går sina egna vägar, att den skapar sina egna lagar och förutsättningar. På vapentechnikens, kemins och biologins område kan följderna bli oöverskådliga, om inte en demokratiskt ansvarig kontroll av utvecklingen kan upprättas och om människorna inte själva får möjlighet att med sina förhoppningar och förväntningar styra den och formulera dess mål. Vi lever nämligen i en värld som oavbrutet avslöjar nya faror och nya underverk. Teknokratin får inte bli demokratin överlägsen. Samtidigt får politikerna inte dröja sig kvar i det förflutna. Tvehågsenhet inför nya medel i föränderlighetens tid kan beröva stora medborgargrupper framstegets frukter. Det gäller att finna den rätta balansen i möjligheternas rikedom och omväxling.

Herr talman! Djupare sett är politik ord som skall förkroppsligas. Vad som yttras här och annorstädes av oss politiker skall omformas till en för människorna betydelsefull verklighet. Då batar slagorden föga. På längre sikt fäster sig inte medborgarna vid den defensiva taktiken att klandra och nedvärdera vad andra vill. För dem är den offensiva metoden värdefullare: att dokumentera och påvisa vad man själv vill. Det kan vara värt att påminna härom inför en stundande valrörelse.

Vår demokrati, herr talman, har inte formats i kraft av myndighet eller diktat. Vi är medvetna om att folkets frihet utgår från den enskilda människans frihet i folket. Vi sätter medmänniskan framför samhället och samhället framför staten, som dock måste vara den sammanhållande och impulsgivande kraftkällan. En aktiv statsmakt skall också rätta till

Nr 150

Fredagen den
4 juni 1976

*Riksmötets avslut-
ning*

vad vrångt är i samhällslivet.

Må Sveriges riksdag även i framtiden söka sig fram till lösningar av dagens och framtidens problem med bibehållande av solidariteten mellan medborgarna!

Nu, när jag kan känna mig oansvarig, herr talman, önskar jag er och alla er övriga en angenäm och arbetsam sommar.

Herr talmannen förklarade här efter riksmötet 1975/76 avslutat.

§ 11 Kammaren åtskildes kl. 23.44.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

/Solveig Gemert